

Анета Стефановска

Aneta Stefanovska

Науме Ѓоргиевски

Naume Gorgievski

*Библиотеките
во црквите и манастирите
во Преспанско-пелагонискиот регион*

*Libraries
in the churches and monasteries
of the Prespa-Pelagonia region*

Издавач:

Национална установа – Универзитетска
библиотека „Св. Климент Охридски“
Битола

За издавачот:

Науме Ѓоргиевски, директор

Автори:

Анета Стефановска
Науме Ѓоргиевски

Соработници:

Илче Стојановски
Зоран Јанакиевски

Лектура:

Марина Геческа - Василевска

Рецензенти:

Благој Николов, библиотекар советник
д-р Николче Вељановски, библиотекар советник

Published by:

National Institute University Library
“St. Clement Ohridski”
Bitola

For the publisher:

Naume Gorgievski, director

Authors:

Aneta Stefanovska
Naume Gorgievski

Associate cooperatives:

Ilce Stojanovski
Zoran Janakievski

Lecture:

Marina Geceska - Vasilevska

Readers:

Blagoj Nikolov, librarian adviser
Ph.D Nikolce Veljanovski, librarian adviser

Анета Стефановска

Aneta Stefanovska

Науме Ѓоргиевски

Naume Gorgievski

**БИБЛИОТЕКИТЕ
ВО ЦРКВИТЕ И МАНАСТИРИТЕ ВО
ПРЕСПАНСКО-ПЕЛАГОНИСКИОТ РЕГИОН**

**LIBRARIES
IN THE CHURCHES AND MONASTERIES
OF THE PRESPA-PELAGONIA REGION**

Битола – Bitola

2010

CIP - Каталогизација во публикација
Матична и универзитетска библиотека
„Св. Климент Охридски“, Битола

026:281.963(497.773)(091)

026:281.963(497.774/.777)(091)

026:271(497.773)(091)

026:271(497.774/.777)(091)

СТЕФАНОВСКА, Анета

Библиотеките во црквите и манастирите во
Преспанско-пелагонискиот регион / Анета Стефановска,
Науме Ѓоргиевски ; [соработници Илче Стојановски,
Зоран Јанакиевски ; превод на англиски јазик Весна
Милевска] = Libraries in the churches and
monasteries of the Prespa-Pelagonia region / Aneta
Stefanovska, Naume Gorgievski ; [associate
cooperatives Ilce Stojanovski ; translation in
English language Vesna Milevska]. - Битола :
Национална установа - Универзитетска библиотека
„Св. Климент Охридски“ = Битола : National
Institute University Library, 2010. - 104 стр. :
илустр. во бои ; 19 см

Текст напоредно на мак. и англ. јазик. - За
авторите ; About authors: стр. 99-103. - Тираж
400. - Библиографија: стр. 96-98

ISBN 608-4538-18-5 (10)

ISBN 978-608-4538-18-9 (13)

1. Ѓоргиевски, Науме [автор]. – I.

Stefanovska, Aneta види Стефановска, Анета

а) Библиотеки, црковни – Историја – Преспански
регион б) Библиотеки, црковни – Историја –
Пелагониски регион в) Библиотеки, манастирски –
Историја – Преспански регион г) Библиотеки,
манастирски – Историја – Пелагониски регион
COBISS.MK-ID 18623809

СОДРЖИНА / CONTENTS

ПРЕДГОВОР.....	9
PREFACE.....	9
ИСТОРИСКИ ТЕК НА МАНАСТИРИТЕ И ЦРКВИТЕ.....	12
HISTORICAL FLOW OF THE MONASTERIES AND CHURCHES.....	12
св. Кирил и Методиј - создавачи на словенската писменост и книжевност	14
Sts. Cyril and Methodius - creators of the Slavic literacy and literature.....	14
св. Климент и Наум Охридски први создавачи на словенски книжни фондови и манастирски библиотеки во Охридскиот книжевен центар т.е. во Македонија.....	14
St. Clement and Naoum Ohridski, - the first creators of the Slavic literary funds and the monastery libraries in Ohrid literary center, i .e in Macedonia.....	14
АПОСТОЛСКОТО ДЕЛО НА СВЕТИТЕ БРАЌА КИРИЛ И МЕТОДИЈ.....	15
APOSTLE WORK OF THE HOLY BROTHERSCYRIL AND METHODIUS.....	15
Положбата на Кирило-Методијевите ученици по смртта на нивните учители Кирил и Методиј.....	20
The position of Cyril and Methodius' students after the death of their teachers Cyril and Methodius.....	20
Климент Охридски - живот и дело.....	22
Clement Ohridski - life and work.....	22
Книжевната дејност на Климент Охридски.....	26
The literary activity of Clement Ohrdiski.....	27

Читањето и ширењето на Климентовите дела.....	28
The reading and the spreading of Clement work.....	28
НаумОхридски-живот и дело.....	31
Naoum Ohridski - life and work.....	31
МАНАСТИРСКИ И ЦРКОВНИ БИБЛИОТЕКИ.....	33
MONASTERY AND CHURCH LIBRARIES.....	35
Monastery and church librarues in Bitola and the region of Bitola.....	42
Манастирските и црковни библиотеки во Битола и битолско.....	43
Улогата на манастирските библиотеки.....	45
The role of the monastery libraries.....	47
МАКЕДОНСКИ МАНАСТИРИ.....	54
MACEDONIAN MONASTERIES.....	56
Манастир „Трескавец“ Црква „Св. Богородица“.....	58
Monastery “Treskavec” Church “St. Virgin Mary”.....	60
Манастир Зрзе со црквите „Св. Преображение“ и „Св. Никола“.....	61
The monastery Zrze with churches “St. Transfiguration” and “St. Nicolas”.....	62
Слепчански манастир „Св. јован Претеча“.....	65
Monastery in Slepche “St. John Forerunner”.....	66
Манастирска библиотека при манастирот „Св. Никола“ с. Слепче, прилепско.....	74
Други манастири со манастирски библиотеки во Прилепско.....	75
Other monasteries with the monastery libraries in Prilep region.....	75
Сливнички манастир црква „Св. Богородица“.....	76
Monastery church “St. Virgin Mary” at Slivnica.....	76
Манастир „Св. Архангел“ - Варош.....	77
Monastery “St. Archangel”- Varosh.....	77
Манастир „Св. Илија“ село Мелница, Мариовско.....	79
Monastery “ St. Ilija” village of Melnica, Mariovo region.....	79

Буковски манастир „Св. Преображение Христово“	80
Bukovo monastery St. Transfiguration of Christ.....	80
Monastery “St. Atanasie” Zurchе.....	82
Манастир „Св.Атанасиј“, Журче.....	83
Храм „Пресвета Богородица“ Битола.....	85
Temple “Most Virgin Mary” Bitola.....	85
Metropolitan’s residence library “St John Bogoslov” Bitola.....	91
Митрополитска библиотека „Св. Јован Богослов“ – Битола.....	92
ПОГОВОР.....	94
EPILOGUE.....	94
БИБЛИОГРАФИЈА.....	96
BIBLIOGRAPHY.....	96
За Авторите.....	99
For the Authors.....	99

ПРЕДГОВОР

Не може да се зборува за македонската културна историја, а да не се истакне улогата и значењето на македонските манастирски библиотеки и читалишта, кои одиграа една од најглавните улоги во културно-просветното издигнување на македонскиот народ низ вековите. Тие се главните културно-просветни жаришта каде што се негуваше книгата - основниот извор на сите знаења.

Македонските манастири, во кои ја отпочнаа својата книжевно-просветителска дејност словенските просветители Климент, Наум и нивните следбеници, ја претворија Македонија во лулка на словенската писменост и култура, со што цели десет века го напојуваа словенството со култура и просвета. Во нив се пишуваа, препишуваа, чуваа и проучуваа илјадници книги од кои целиот словенски народ ги црпи своите знаења. Тоа десетвековно културно наследство создадено со огромна љубов и трпение, за жал, не е сочувано до денешни дни во својата лулка Македонија. Безброј вредни книги создадени во македонските манастири денес се наоѓаат во витрините на големите светски библиотеки, а непознат е бројот на изгорените и уништените книги во разните

PREFACE

It can not be spoken for the Macedonian cultural history and then not to emphasize the role and the importance of the Macedonian monastery libraries and reading halls, which played one of the greatest roles in the cultural and educational raising of the Macedonian people through out the centuries. They were the main cultural and educational centers where the book was cherished- the essential source of all knowledge.

The Macedonian monasteries, where the Slavic educators Clement and Naoum and their followers started their literary and educational activity, turned Macedonia into a cradle of the Slavic literacy and culture, and by that for the period of whole ten centuries filled the Slavicship with culture and education. There, they wrote, rewrote, preserved and studied thousands of books, where the Slavic people obtained their knowledge. That ten thousand cultural inheritances created with huge love and patience, unfortunately was not preserved till today in its own cradle Macedonia. Numerous valuable books created in the Macedonian monasteries, today are on the bookshelves of the great world libraries and the number of burnt and destroyed books in different military chaos is unknown in different military conflicts, political changes

воени пустоши, политички превирања и др.

Но сепак не застанавме, иако се соочивме со тој факт, туку напротив бевме упорни, сакајќи да дадеме свој удел и поттик за натамошна работа и надополнување во идните периоди, за што искажуваме посебна благодарност на одреден број научници и творци чии материјали ни послужија како основа и надоградба на нашата замисла и тема која ја отворивме пред читателите со овој презентирани материјал.

Имајќи во предвид дека воените периоди од историското минато на нашиот народ и нашата татковина на овие простори го направиле своето, дел од културно-историското богатство било уништувано или разграбувано, особено вредните книги и ракописи, така што посебно се задржуваме и го истакнуваме значењето и непроценливата вредност и дејност на нашите духовни светилишта - црквите и манастирите во Македонија, со посебен осврт на битолскиот крај, книжевната и библиотечната дејност која се негувала, и која покрај другото придонесла во зачувувањето на нашата националност, идентитет и јазик, сè до денешни дни.

Сè што е останато како книжен материјал, било книга или ракопис,

and etc.

But, however we did not stopped, we faced that fact and on contrary we were persistent in our intention to have a share and support for further work and fulfillment for the future times that are to come and we express our different gratitude to certain number of scientists and creators, whose materials were used as basis and upgrading of our thought and topic that we opened in front of the readers with this presented material.

Taking into consideration that the military periods from the historical past of our people and our fatherland on these spaces, had their own part, part of the cultural and historical fortune was destroyed or robbed, especially the valuable books and handwritings, we paid special attention and we emphasized the importance and the precious value and activity of our spiritual holy places –churches and monasteries in Macedonia with special attention to Bitola region, the literary and librarian activity that was cherished, which beside other things contributed in the perseverance of our nationality identity and language until today.

All that is left as literary material, whether it was a book or a handwriting deserves attention and librarian processing and that is why it was not accidental that in the last several years, our institution has paid

заслужува внимание и библиотекарски третман, затоа и не случајно последниве неколку години нашата Установа посветува особено внимание на таа област, со цел да се остави што повеќе пишуван или снимен материјал, како податоци кои се позначајни за понатамошниот развој и активност во областа на библиотекарството.

special attention in this area, in order to leave a lot of written and recorded material, as data which are more significant for the further development and activity in the area of the librarianship.

From the Authors

Од Авторите

ИСТОРИСКИ ТЕК НА МАНАСТИРИТЕ И ЦРКВИТЕ

Св. апостол Павле првпат дошол во Македонија при благовестењето на Евангелието. И затоа македонското парче земја е благословено. И затоа оваа земја е света земја, земја која раѓа свети души наречени рамноапостоли, маченици, проповедници, учители, архиереи, преподобни... Нивните имиња останале анонимни низ вековите што течеле, запишани единствено на Небесата. Некои од нив станале познати со подвигот којшто го направиле за Црквата. Црквите и манастирите кај нас станале духовни расадници на монаштвото во Македонија. Македонските цркви и манастири во духот на илјадагодишната традиција биле градени и доградувани. Се градело за Бога. Старите објекти, цркви и конаци биле возобновувани, а се граделе и нови.

Повеќето македонски манастири,

HISTORICAL FLOW OF THE MONASTERIES AND CHURCHES

St. Apostle Paul came for the first time in Macedonia at the Annunciation of the Gospel. And that is why this Macedonian piece of land was blessed. And that is why this land is a holy land which gave birth to holy souls named as equal to the apostles, martyrs preachers, teachers, archpriests, educators. Their names remained anonymous through the centuries that followed, registered only in Heaven. Some of them were famous with the heroism that they made for the church. The churches and the monasteries became spiritual centers of the monks in Macedonia. The Macedonian churches and monasteries in the spirit of the thousand year's tradition were constructed and supplemented. They were built for God. The old objects, churches and shelters were rebuilt and new ones were constructed as well.

градени во различни периоди, во целост се сочувани и денес. Изградени на непристапни места, далеку од очите на луѓето, сокриени и во тишина опстојуваат монашките заедници. Монасите прават подвиг по трагање по вистинското богопознание и во манастирот „Св. Јован Бигорски“, во лесновскиот манастир „Св. Архангел Михаил“, во Марковиот манастир „Св. Димитар“, во манастирот „Св. Прохор Пчињски“, во манастирот „Св. Јоаким Осоговски“, во манастирот „Трескавец“, во манастирот „Зрзе“, во манастирот „Св. Пантелејмон“, во слепченскиот манастир „Св. Јован Претеча“, во манастирот „Св. Атанасиј“, во „Св. Софија“ и во многу други. Препишувањето на ракописи и преведувањето книги на времето се сметало за монашки подвиг. Во нашето средновековие се создале ракописи коишто биле мошне разновидни по својата тематика, што е одраз на една навистина плодотворна книжевна дејност. Избирајќи меѓу минливото и вечното, материјалното и духовното, монасите непогрешливо го наоѓале патот кон духовноста и бесмртноста. Доказ за тоа биле храмовите коишто тие ги сочувале во текот на нивното милениумско постоење.

Mostly of the Macedonian monasteries, built in different periods, have been completely preserved until today. They were built on remote places further from the people's eyes, covered with silence, where the monk communities survived. The monks made real accomplishment in their search for the real religion and in the monastery "St. John Bigorski", in the monastery of Lesново "St. Archangel Michael", in Marko's monastery "St. Dimitria", in the monastery "St. Prohor Pchinski", in the monastery of "Joachim Osogovski", in the monastery of Treskavec, in the monastery Zrze, in the monastery Paneteljmon, in the monastery in Slepce "St. John Preteca", in the monastery "St. Atanasij", in "St. Sophia" and many others.

The rewriting of handwritings and translations of books at the time was considered for monk accomplishment. In our middle age period handwritings were created that were very divertive by their topics, which were an expression of a really fertile literary activity. Choosing between the possibility and the eternal, the material and the spiritual. the monks impeccably found the way to the spirituality and the immortality. The proof for that were the temples, preserved during their millennium existence.

***св. Кирил и Методиј
- создавачи на словенската
писменост и книжевност***

Корените на македонската културна историја, во која влегува и библиотекарството, како една од најважните културно-просветни гранки, поставени се во делото на солунските браќа Кирил и Методиј. Тие на словенскиот народ му ја дадоа првата писменост и првите книги, а со тоа ги поставија и основите на библиотекарското дело, како во другите словенски земји, така и во Македонија.

***св. Климент и Наум Охридски
- први создавачи на словенски
книжни фондови
и манастирски библиотеки
во Охридскиот книжевен
центар, т.е. во Македонија***

Охридскиот книжевен центар претставува прво словенско книжевно жариште каде што учениците на Кирил и Методиј, Климент и Наум, ја почнаа својата просветителска и книжевна дејност. Тие ги поставија основите на таканаречената Охридска книжевна школа. Како и другите школи, така и Охридската книжевна школа има свои претставници, предводници. Тоа

***Sts. Cyril and Methodius
- creators of the Slavic
literacy and literature***

The roots of the Macedonian cultural history, where the librarianship is included as one of the most important cultural and educational branches, are set into the work of the Thessaloniki brothers Cyril and Methodius. They gave the first literacy and the first books to the Slavs and by that they put the first foundations of the librarian works in other Slavic countries as well as in Macedonia.

***St. Clement and Naoum Ohridski,
- the first creators of the Slavic
literary funds and the monastery
libraries in Ohrid literary
center, i.e. in Macedonia***

The Ohrid literary centre represented the first Slavic literary center, where the students of Cyril and Methodius, Clement and Naoum started their educational and literary activity. They set the foundations of so called Ohrid literary school. As well as the other schools the Ohrid literary school had its own representatives, leaders. Those were Clement

се Климент и Наум Охридски.

Во Охридскиот книжевен центар, поточно во делото на Климент и Наум, лежат основите не само на македонската книжевност туку и македонското библиотекарско дело. Нивните книжевни творби всушност го сочинуваат првиот оригинален словенски книжен фонд во средновековните македонски манастирски и црковни библиотеки.

АПОСТОЛСКОТО ДЕЛО НА СВЕТИТЕ БРАЌА КИРИЛ И МЕТОДИЈ

Во почетокот на IX век била веќе подготвена солидна основа за поширока и поорганизирана мисионерска активност меѓу македонските Словени. Во тоа време Византиската империја доживеала нов расцвет на културен и просветен план, па овој бран ги заплиснал и градовите што биле оддалечени од Цариград, посебно Солун. Во првите децении на IX век во Солун живеело семејството на висок службеник на царската власт, помошник на византискиот стратег на Солун и солунската област. Името на овој службеник е Лав, по народност Грк, чија сопруга била Словенка, Марија. Семејството имало повеќе деца, но се

and Naoum Ohridski.

In Ohrid literary center that is in the work of Clement and Naoum laid the foundations not only of the Macedonian literature, but also of the Macedonian librarian

work. Their literary work actually created the first original Slavic literary fund in the middle age monastery and church libraries

APOSTLE WORK OF THE HOLY BROTHERS CYRIL AND METHODIUS

At the beginning of IX century there had been created a solid base for wider and more organized missionary activity among the Macedonian Slavs. At that period, the Byzantium Empire lived its new blossom on cultural and education plan, so that wave splashed also the cities that were further that Czar grad especially, Thessaloniki. In the first decades of IX century in Thessaloniki the family of high clerk of the czar authority assistant of the Byzantium strategist of Thessaloniki and the area of Thessaloniki lived. The name of this clerk was Lav by nationally Greek, whose wife was a Slav, Maria. The family had many children, but only the name of the oldest Methodius and

спомнуваат само имињата на најстариот - Методиј и најмалиот Константин, дури не се спомнува ни световното име на Методиј, кој ова име го добил при замонашувањето.

Побожните родители ги упатувале своите рожби уште од најраното детство во христијанското учење, трудејќи се да им помогнат да ги применуваат возвишените христијански вистини во својот живот. Константин уште од својата рана младост се занимавал со списите на свети Григориј Назијанзин и на Дионисиј Ареопагитски. Татко му го испратил во Цариград да го продолжи своето образование во императорското Магнаурско училиште, каде, освен богословските науки, се изучувале и граматика, аритметика, географија, астрономија, музика, поезија, реторика. Покрај овие науки Константин учел и јазици - латински, еврејски и сириски. Меѓу другите негови големи и славни професори бил и Фотиј, најголемиот полемичар и дипломат, кој подоцна бил избран за цариградски патријарх. Откако го завршил своето високо образование, Константин бил назначен за библиотекар при црквата „Света Софија“, а потоа бил поставен за професор по филозофија во училиштето што го завршил. Тогаш го добил името Константин Филозоф.

Што се однесува до Методиј, постојат

the youngest Konstantin are mentioned. It was not even mentioned the secular name of Methodius who got this name after his admittance in the monk order.

St. Cyril and Methodius

Св. Кирил и Методиј

The holy parents sent their children since their earliest childhood to the Christian study, trying to help them use the holy Christian truths in their lives. Constantine since his

мошне оскудни извори, според кои тој се здобил со светско образование и се посветил на државна и воена служба. Бил надарен со христијански добродетелен живот и државнички и воени способности. Подолго време управувал со Брегалничката област и придонесол за покрстувањето на Словените во тој дел на Македонија. За овој успех бил особено заслужен и неговиот брат Константин.

Мисионерската дејност на светите браќа меѓу македонските Словени, посебно создавањето на словенската азбука е забележана во житието на свети Наум. Ова му претходело на преведувањето на светите книги на јазикот на македонските Словени од Солунско и на мисионерското дело меѓу западните Словени во Моравија.

Извесно време пред својата мисионерска дејност, светите браќа се повлекле во манастирот Полихрон на малоазиската планина Олимп, каде всушност конечно се подготвиле за своето епохално мисионерско дело. Манастирското самување го прекинале двапати кога биле испраќани од византиската власт и од цариградскиот патријарх во мисии меѓу Сарацените и Хазарите. Овие мисии ги извршиле со голем успех.

Ростислав, кнезот на Велика

early youth was involved in the lists of Saint Gregory Nazijanin and Dionysus Areopagistski. His father sent him to Czar grad to continue his education in the Emporia Magnaure school, where beside the religious sciences, they studied grammar, arithmetic, geography, astronomy, music, poetry, rhetoric. Beside these sciences, Constantine studied languages, Latin, Jewish and Syrian. Among, his great and glorious teachers was Fotij the largest polemic and diplomat, who later was elected for a patriarch. After he had finished his higher education, Constantine was appointed for a librarian at the church "Saint Sophia" and later he was appointed for a teacher of philosophy at the school that he had finished. Then, he received the name Constantine philosopher.

When we talk about Methodius there are many poor sources according to which he got world education and he dedicated himself to the state and military service. He was gifted with Christian benevolent life, state and military capabilities. Later, he managed with the area of Bregalnica and contributed for the baptizing of the Slavs in that part of Macedonia. For this success his brother Konstantin had special contribution.

The missionary activity of the holy brothers among the Macedonian Slavs especially

Моравија, испратил молба до византискиот император Михаил III овој да испрати „епископ и учител, кој ќе им ја објаснува на нивен јазик вистинската христијанска вера“. Изборот паднал на светите браќа. Тие биле речиси подготвени и за оваа мисија, зашто голем број од светите книги веќе ги превеле на словенски јазик. Тие избрале достоини ученици и помошници и тргнале во Моравија. Таму биле пречекани со голема радост и со големи почести. Набргу потоа отвориле училиште, во кое ги подготвувале идните свештенослужители и учители за западните словенски народи. Тука наишле на голем отпор од германски свештеници кои ги обвинувале за ерес. Биле принудени да отидат во Рим и да го докажат своето правоверие. Во Рим биле примени со големи почести од папата Адријан II. Тој ги одобрил словенските богослужбени книги и наредил да бидат поставени во олтарот на црквата „Санта Марија Маџоре“ и богослужби да се вршат на словенски јазик во три римски цркви. Кирил во Рим тешко се разболел и починал на 14 февруари 869 година. Методиј епохалното мисионерско дело меѓу западните Словени го продолжува сам со помош на своите ученици, кои во Рим биле ракоположени во свештенички чин. Непријателството од германските

for the creation of the Slavic alphabet was noted in the hagiography of Saint Naoum. This preceded to the translation of the holy books into the language of the Macedonian Slavs from the region of Thessaloniki and the missionary work among the western Slavs in Moravia.

Certain time before their missionary activity, the holy brothers were withdrawn in the monastery Polihron on the small Asian mountain Olympus, where actually they were prepared for their epochal missionary work. The monastery loneliness they stopped twice when they were sent by the Byzantium authority and by the Czar grad patriarch to the missions among the Saracens and Hazards. They finished these missions with great success.

Rotislav the prince of Great Moravia sent an appeal to the Byzantium emperor Michel III to sent an episcopo and a teacher who would explain in their language, the true Christian religion. The choice fell on the holy brothers. They were almost prepared for this mission as well, because the largest number of the holy books they had already

translated into Slavic language. They elected decent students and assistants and went to Moravia. They were greeted with huge joy and great honors. Soon after that they opened a school, where they prepared

свештеници не престанувало. Истоштен од напори и измачувања, св. Методиј починал во Нитра, во 885 година. Неговите ученици биле подложени на измачување и прогон. Некои од нив биле распродадени како робови.

Делото на светите браќа по смртта на св. Методиј паднало во голема криза, но благодарение на нивните најдаровити ученици - св. Климент и св. Наум, охридските светители и чудотворци, учители и просветители, ползувајќи се со својот мисионерски метод, што имал за цел да им ја објави Божјата вистина на новите народи, почитувајќи ја нивната културна самобитност, останал жив образец за Светата црква и за мисионерите на сите времиња.

Иако биле византијци по култура, светите браќа Кирил и Методиј успеале да станат апостоли на Словените. Тие сакале да му служат на доброто на словенските народи и на единството на Универзалната црква. За овие и вакви свои заслуги, во своето апостолско послание Егрегиае Виртутис, папата Јован Павле II на 31 декември 1980 година ги прогласи за сопокровители на Европа, чиј покровител е св. Бенедикт, прогласен од папата Павле VI на 26 октомври 1964 година.

the future priests and teachers for the Western Slavic people. There they found a great resistance by the German priests who blamed them for heresy. They were forced to go to Rome to prove their true religion. In Rome they were accepted with great honors by the pope Adrian II. He approved the Slavic holy books and ordered to be put them in the altar of the church “Santa Maria Maggiore” and to be performed services in Slavic language in three Roman states. Cyril in Rome got seriously ill and died on 14th February 869. Methodius, the epochal missionary work among the Western Slavs, continued alone with the help of his students, who in Rome received the priest rank. The hostility of the German priests did not stop. Tired from his efforts and tortures, St. Methodius died in Nitra in 885. His students suffered severe tortures and persecution. Some of them were sold as slaves.

The work of the holy brothers after the death of St. Methodius was in a huge crisis, but thanks to their most gifted students – St. Clement and St. Naoum, the Ohrid saints and miracle workers, teachers and educators, following their missionary method, which wanted to announce the God’s truth for the new people, respecting their cultural identity, remained life pattern for the Holy church and for the missioners of all time.

***Положбата на
Кирило-Методиевите ученици
по смртта на нивните
учители Кирил и Методиј***

По смртта на словенскиот учител Методиј, во Моравија настанала жестока борба меѓу учениците на солунските браќа Кирил и Методиј и германските свештеници, кои биле надмоќни. Битката ја добиле германските свештеници, кога се обратиле до Светополк да пресуди кој е во право, а кој не е. Светополк признал дека не му е добро позната Христовата наука и им предложил решение на прашањето на еден чуден начин, т.е. тој ќе и даде право на онаа страна што ќе постапи според традиционалниот божји суд, а божјиот суд всушност претставувал еден чуден натпревар, а тоа било кои од двесте противни страни прв ќе изјави дека правилно верува, нему ќе му се додели правдата. Во тој чудесен трик Климент и Горазд не можеле брзо да се снајдат, а и нивната верска сериозност не им дозволувала некој физички натпревар. Но Германците и Латините токму овде ја покажале својата вештина, уште неизговорени последните зборови од Светополк се заколнале и така ја однеле својата нечесна победа. Од тој момент учениците на Кирил и Методиј,

Although, they were Byzantium by their culture, the holy brothers Cyril and Methodius managed to become Slavic apostles. They wanted to serve for the good of the Slavic people and the unity of the universal church. For these and such benefits in their apostle epistle *Egregiae Virtutis*, the pope John Paul II on 31st December 1980 announced them for patrons of Europe, whose patron is St. Benedict proclaimed by the pope Paul VI on 26th October 1964.

***The position of
Cyril and Methodius' students
after the death of their
teachers Cyril and Methodius***

After the death of the Slavic teacher Methodius in Moravia, there had been severe fighting among the students of the holy brothers Cyril and Methodius and the German priests who were superior. The battle won the German priests when they address the Holiness to judge who was right and who was not. The holiness admitted that he did not know well the Christian science and suggested decision in a weird way, i. e. he would give the right to that idea that would act according to the traditional religious court and the religious court represented a weird competition and that was the one who

како и нивните приврзаници, ги изгубиле сите права на сопствена организација. Тие морале да им се покоруваат на германските и латинските свештеници. Кој не сакал да ги слуша, паѓал под нивниот суд. Така најдобрите Кирило-Методиеви ученици, Климент и Горазд, бидејќи не сакале да се откажат од својата словенска црква, ги оковале во железо и ги фрлиле во затвор. Врз нив биле вршени разни тортури, како и врз други словенски културно-просветни и црковни дејци од кои некои биле продавани како робови во Венеција, а други брутално протерани преку граница. Еден дел од тие што биле протерани преку граница се спуштиле по реката Дунав и дошле во Белград, од каде биле испратени кај бугарскиот кнез Борис во Преслав. Меѓу учениците што дошле кај кнез Борис познати се Климент, Наум и Ангелариј. Борис со восхит ги примил, зашто имал потреба од такви ученици, т.е. сакал да го прошири своето влијание во западните делови, поточно во Македонија.

Откако добро се одмориле, Климент бил испратен во Македонија, во областа Кутмичевица, што се наоѓа некаде меѓу Охрид, Девол и Главеница. Наум извесно време останал во Преслав, а потоа и тој дошол во Македонија. Ангелариј, уморен од долгите патувања и прогони, умрел.

would announce from the both opposed sides that he believed correctly, he would be the winner. In that miraculous trick Clement and Gorazd could not act quickly and their religious seriousness did not allow physical competition. But, there the German and the Latin showed their skills, so the last words by the Holiness were not said, they sworn and they took their dishonored victory. From that moment, the students of Cyril and Methodius as well as their followers lost all the rights for their own organization. They had to obey the German and the Latin priests. Who disobeyed them he would have to be judged. So the best students of Cyril and Methodius, Clement and Gorazd did not want to give up from their Slavic church, they were chained and thrown to jail. They had been tortured as some other Slavic cultural and educational church leaders and some of them were sold as slaves in Venice and the others were brutally expelled .

One part of those who were expelled came to the river Danube, Belgrade where they were sent to the Bulgarian prince Boris in Preslav. Among the students who came to prince Boris were Clement, Naoum and Angelarij. Boris accepted them with delightness because he had the necessity of such students, i.e he wanted to impose his influence in the Western parts, i.e in Macedonia.

Климент Охридски ***- живот и дело***

За македонската и општословенска култура и просвета од огромна важност е книжевната и просветителска дејност на Климент Охридски во Македонија. Тој е еден од директните ученици на солунските браќа Кирил и Методиј и најдоследен продолжувач на нивното дело. За животот и работата на Климент Охридски, главно дознаваме од Пространото Климентово житие напишано на грчки јазик од Теофилакт Охридски (XI — XII в.) и Краткото житие на охридскиот архиепископ Димитрија Хомтјан, и тоа напишано на грчки јазик, околу 300 години по смртта на Климент, како и словенските житија на Наум Охридски, пишувани најверојатно од учениците на Климент и Наум Охридски.

Од овие житија многу малку може да се дознаат конкретните биографски податоци. Се мисли дека е роден околу 830 - 840 година. Што се однесува до родното место и на кој народ му припаѓа Климент, исто така, е спорно. Едни мислат дека родното место му е во Моравија, други во Бугарија, Грција, Македонија. Најверодостојна и најподржана е претпоставката дека

After they had a good rest, Clement was sent to Macedonia in the area Kutmicevica, which is somewhere between Ohrid, Devol and Glavenica. Naoum for a certain period stayed in Preslav and then he came to Macedonia. Angelarij died tired by the long trips and prosecutions .

Clement Ohridski ***- life and work***

For the Macedonian and general Slavic culture and education, it is of huge importance the literary and educational activity of Clement Ohridski in Macedonia. He was one of the direct students of the Thessaloniki brothers Cyril and Methodius and the most faithful follower of their work. For the life and work of Clement Ohridski mainly we learn from the Spacious Clement's Hagiography written in Greek by Teofilakt Ohridski (XI-XII) and the Short Hagiography of the Ohrid archbishop Dimitrija Homtjan and that is written in Greek about 300 years after the death of Clement, as well as the Slavic hagiographies of Naoum Ohrdiski, written most probably by the students of Clement and Naoum Ohridski.

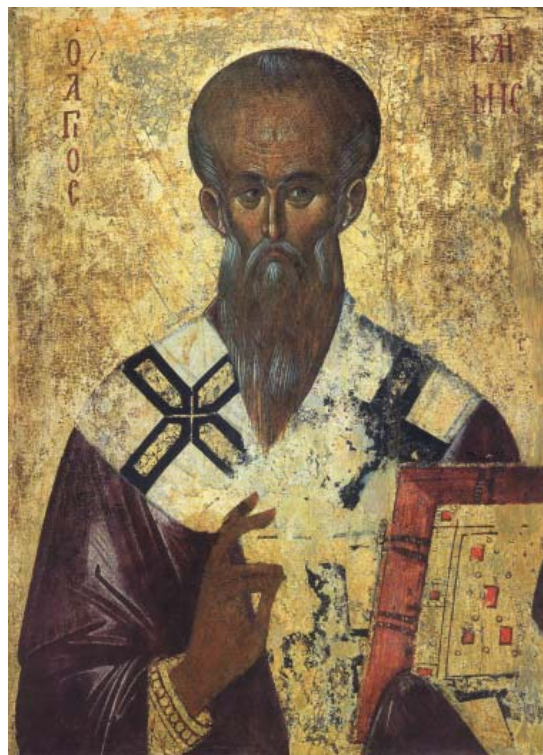
From these hagiographies, we can not concretely find out biographical data. It was

Климент произлегол од македонската земја, а родното место му е Охрид. Што се однесува до прашањето за роднините на Климент, постои мислење дека Климент му е брат на Наум. До тоа мислење се доаѓа од таму што во словенското Наумово житие, Климент се нарекува брат Наумов. Тоа „брат“ може да се однесува по црковна линија или по просветителското дело на кое работеле заедно во Македонија. Х. Поленаковиќ верува дека Климент му е роден брат на Наум. Се мисли дека Климент учествувал во мисијата што солунските браќа ја воделе кај Хазарите 859 - 861 година. Потоа заедно со Наум и некои други Кирило-Методиеви ученици заминале на познатата Моравска мисија. Теофилакт опширно пишува во своето житие за приемот на Кирил и Методиј кај папата во Рим, на кој присуствувал и Климент, кога бил ракоположен за свештеник.

За нас од особен интерес е престојот на Климент во Македонија, по неговото прогонување од Моравија. После жестоките прогони на Кирило-Методиевите ученици од Моравија, една група на чело со Климент нашла засолниште кај бугарскиот кнез Борис и по директива на Борис при крајот на IX век Климент бил испратен во својата татковина Македонија, поточно во

thought that he was born around 830-840. It is questionable the place of his birth. From one side it was thought that it was somewhere

St. Clement / Св. Климент

in Moravia and others think that it was in Bulgaria, Greece, Macedonia. The most probable and the most supported is the presumption that he was from Macedonia and the birth place was Ohrid. Referring to

Кутмичевица, каде што ја развил својата широка учителска, писателска и црковна дејност. Во Теофилаковото пространо Климентово житие опширно се кажува за Климент како учител во Кутмичевица, како и епископ во Дрембица и Велика. Во науката сè уште не е точно утврдено каде се наоѓаат овие места, скоро сите претпоставки се насочени кон Охридско, т.е. на тромеѓето меѓу Македонија, Албанија и Грција. Во Македонија Климент останал сè до неговата смрт, во 916 година.

Делото на Климент може да се разгледува од неколку аспекти и тоа како народен учител, писател и црковен проповедник - ширител на христијанската вера во Македонија. Разгледувајќи го просветителското дело на Климент, може да се рече дека тој е основоположник на културата и просветата во Македонија.

Теофилакт во своето Пространо Климентово житие вели дека Климент имал 3 500 ученици. Оваа бројка е огромна и за денешни услови. Секако дека една ваква просветителска акција барала голем напор, што Климент го внесувал со деноноќна работа, или како што вели Теофилакт: „ ...Ние никогаш не го видовме да е безработен, туку тој ги учеше децата на разни начини - на едни им ги покажуваше формите на буквите,

the question about his relatives, there is an opinion that Clement is Naoum's brother. It was concluded like that because in the Slavic Naoum's hagiography, Clement was named as brother of Naoum. That "brother" can also mean by religious line or by the educational work that they both worked in Macedonia. H.Polenakovic believed that Clement was a real brother of Naoum. It was thought that Clement participated in the mission that the holy brothers had at the Hazards 859-861. Then together with Noum and some others Cyril and Methodius students went on the famous Moravia mission. Teofilakt widely wrote in his hagiography for the reception of Cyril and Methodius at the pope in Rome where Clement participated and when he was ordained for a priest.

It is of special interest for us the stay of Clement in Macedonia after his expel from Moravia. After severe persecution of Cyril and Methodius students from Moravia, one group leaded by Clement found shelter at the Bulgarian prince Boris and by directive of Boris at the end of IX century, Clement was sent to his fatherland Macedonia, precisely in Kutmicevica, where he developed his wider teaching, writing and church activity. In Teofilakt's spacious Clement hagiography it was told in details for Clement as a teacher in Kutmicevica, as well as an episcope in

на други им ја објаснуваше смислата на напишаното, а на трети им ги водеше рацете за да пишуваат...“ Така Климент, работејќи на овој начин описменил околу 3500 ученици, што претставува своевиден рекорд, не само за тоа време, туку и за денешно. Климент работел понекогаш и по две работи наеднаш, и ги учел учениците на некакво знаење и пишувал. Климент некои од своите ученици ги поставувал за четци, други за подѓакони, ѓакони и свештеници. Откако ќе ги описменел и ќе им ја откриел тајната на науката, ги распоредувал по области со цел тие да го продолжат просветителското дело. На тој начин Климентовата школа, што некои ја нарекувале универзитет, станала расадник на словенската култура и просвета.

Климент не само што ги учел своите ученици да пишуваат и читаат, т.е. да ја љубат книгата туку тој ги подучувал луѓето во практичниот живот, т.е. како се расадуваат дрвцата, за плодородието и др. Така, според Теофилакт, неуморниот учител работел цели седум години, а во осмата година од неговата работа умрел кнез Борис, а на негово место дошол Симеон, кој трудољубивиот учител го назначил за епископ на Дрембица и Велика. Како за Кутмичевица така и за Дрембица и Велика во науката сè уште не е точно

Drembica and Velika. In the science it was not yet precisely confirmed where these places were but, almost all prepositions are directed to Ohrid, that is the triangle between Macedonia, Albania and Greece. In Macedonia he remained till his death in 916.

The work of Clement can be seen from several aspects and that is as a national teacher, writer and church preacher –spreader of the Christian religion in Macedonia. Discussing the work of Clement, it could be said that he is the founder of the culture and the education in Macedonia.

Teofilakt in his spacious Clement hagiography said that Clement had 3500 students. This number is huge and for current conditions. Surely, such educational action requested great effort, so Clement worked day and night or as Teofilakt said: ...“We never saw that he was with no work, but that he studied children in different ways- he showed the forms of the letters to one side and to the others he explained the sense of the written and to third he lead their hands to write. So, Clement working in his own way he made literate about 3500 students which is his own record not only for that time but even for today. Clement worked sometimes two things at the same time and he taught the students on some knowledge and wrote. Clement some of his students he appointed

одредено каде се наоѓаат. Преовладуваат мислења дека Величката епископија се наоѓала во централна Македонија, поточно околу Дебарца, Кичево, Полог и областа на реката Треска, која во горниот тек и денес се вика Велика. Откако Климент бил назначен за епископ, неговото учителско место во Кутмичевица го зазедо Наум во 893 година. Симеон го испратил Наум кај својот „брат“ Климент да му помогне во работата, односно да го продолжи просветителското дело во Македонија. Така двајцата културно-просветни апостоли се оженчаа со епитетот народни учители и просветители словенски, т.е. македонски.

Книжевната дејност на Климент Охридски

Климент Охридски е еден од најплодните средновековни писатели, чие дело долго време не ѝ беше познато на науката. Дури во четириесеттите години на минатиот век, бил откриен еден ракопис од 12 - 13 век кога и почна активно да се бара и проучува богатото Климентово книжевно дело. Како плод на долгото проучување денес можат да се најдат 15 творби напишани од Климент. Погolem е бројот, околу 40, на средновековните текстови пишувани на словенски јазик, кои

for deacons and priests. After he had made literate and they discovered the secret of science, he distributed them by areas in order to continue the educational work. In that way the Clement's school that some named it university, became a center of the Slavic culture and education.

Clement not only that he taught his students to write and read, he also taught them to love the book, he taught them in the practical life that is how to transplant trees for the fruits and etc. So, according to Teofilakt the tireless teacher worked whole seven years and in the eighth year from his work the prince Boris died and on his position came Simeon, who appointed the hardworking teacher for an episcopo of Drembica and Velika. As for Kutmicevica, so for Drembica and Velika in the science it was not correctly defined where they were. There are opinions that the Velika eparchy was in central Macedonia exactly around Debarca, Kicevo, Polot and the region of the river Treska which upper flow today is named as Velika. After he had been appointed for an episcopo, his teacher's position in Kutmicevica was taken by Naoum in 893

Simeon sent Naoum to his brother Clement to help him in his work that is to continue his educational work in Macedonia. So the both

му се препишуваат на Климент врз основа на анализата на стилските и содржинските карактеристики.

Св. Пантелејмон, Охрид
St. Panteleimon, Ohrid

Истакнатиот научен работник проф. Х. Поленаковиќ во својата студија за Климент Охридски, книжевните дела на Климент ги подели на две групи: дела на Климент потпишани со неговото име и дела кои се претпоставува дека се Климентови, а не се потпишани со неговото име. Потоа според содржината ги подели на неколку групи и тоа: слова посветени на Исуса Христа, творби во кои се слави мајката на Исуса Христа - Богородица, дела посветени на Јован Крстител, дела за разни пророци и апостоли, слова за прославување на споменот на маченици, творби за

cultural educational apostles were crowned with the epithet national teachers and Slavic educators i.e. Macedonian.

The literary activity of Clement Ohridski

Clement Ohridski is one of the most fertile middle age writers whose work was not known to the science for a long time. In the fortieth years of the last century one handwriting was discovered from 12th -13th century, when it was actively started to be searched the rich Clement literary work. As a fruit of that long research today can be found 15 works by Clement. The number is larger around 40 of the middle age texts written in Slavic language which were attributed to Clement on basis of the analyses of the stylistic and the content characteristics.

The promoted researcher prof H. Polenakovik in his own study for Clement Ohridski divided the literary work of Clement into two groups: work of Clement signed with his name and work for which it is presumed that are his and were not signed with his name. Then, according to the content he divided them into several groups: Sermons dedicated to Jesus Christ, works where the mother of Jesus Christ is celebrated –Virgin

преподобните отци и бестелесниот и бескрвен живот и похвали и поученија.

Од горната класификација посебно се одделува врвната творба на Климент Охридски, Похвала блаженога отца нашего и учителја словенскога Кирила Философа.

Во оваа творба се изнесува бескрајната љубов кон својот учител Кирил - создавачот на словенската писменост и книжевност.

Секако дека бројот на оние творби што му се припишуваат на Климент не е целосно исцрпен, бидејќи разни научни работници постојано го прошируваат тој број со нови откритија и претпоставки.

Читањето и ширењето на Климентовите дела

Климент напишал доста голем број книжевни дела кои претставуваат основна духовна храна за народот. Сите дела собрани на едно место сочинуваат една цела мала библиотека. Се наметнува прашањето каде и како се читани и ширени овие дела, имајќи го предвид фактот дека умножувањето на делата во тоа време било доста тешко, иако имало доста писмени препишувачи, сепак не биле во можност да ги препишуваат во толкав број примероци за да ги рашират по сите места. Поради тоа

Mary, works dedicated to John the baptizer, work for different prophets and apostles, sermons for celebration of the memory for martyrs, works for the reformation fathers and bodiless and bloodless life and praise and teachings.

From the above qualification it was specially separated the top creation of Clement Ohridski, The Praise of the holy father and Slavic teacher Cyril the philosopher. In this work it was presented the endless love to his teacher Cyril –creator of the Slavic literacy and literature.

Surely, the number of these works that are attributed to Clement who is not completely explored because different researchers constantly widen that number with new discoveries and presumptions.

The reading and the spreading of Clement work

Clement wrote a great number of literary work which represents basic spiritual food for the people. All these works are collected on one place which make one small library. It was imposed the question where and when they were read and spread, taking into consideration the fact that the multiplication of the works in that time was really hard, although there were great number of literary

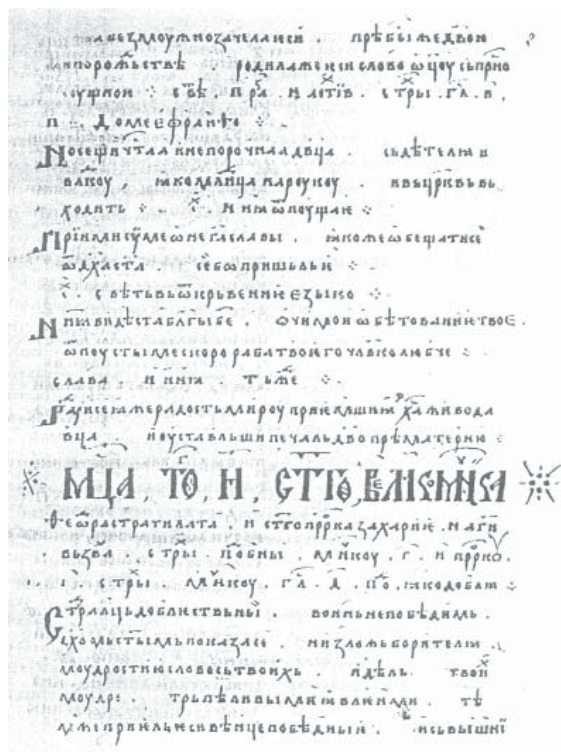

тие се чувале и читале во одредени места, т.е. во манастирите.

Познато е дека Климент уште пред да стане епископ Велички, го изградил својот манастир во Охрид, што го посветил на Св. Пантелејмон. Освен овој манастир изградил и друга црква која подоцна била претворена во катедрална црква, така што во времето на Климент Охридски во Охрид имало три цркви од кои две изградил Климент. Секако дека во овие цркви и манастири Климент заедно со своите блиски соработници, верници и ученици го поминувал поголемиот дел од времето и овде неговите дела се пишувани, читани и ширени, т.е. препишувани од неговите ученици. Подоцна, бројот на црквите и манастирите во Македонија се зголемил, така што тие станаа главни културно-просветни центри каде луѓето доаѓале во допир со книгата.

При крајот на Теофилактовото житие за Климент, се кажува како Климент „ја снабдил црквата со песни слични на псалмите“. Овие песни биле составени „за мнозина од светиите“, а вториот дел од нив, по својот карактер биле „молитвени и благодарствени“, со овие песни ги „трогнувал душите“, на верниците. Овие песни се пееле или хорски или еден читал,

rewriters, still they were not in a position to rewrite in such number of samples and to spread then in all these places. Because of that they were preserved and read in certain places that is in the monasteries.

**Official Menaion of February,
middle of XIV century**

**Службен минеј за Февруари, средина
на XIV век**

It was known that Clement before he became an episcopa of Velika he built his own

т.е. пеел, а другите слушале. Тој начин на пренесување на напишаниот збор се задржал доста долго. Познато е дека и во македонските читалишта во 19 век, во недостиг на книги и весници, еден читал (обично учителот или претпоставениот на читалната), а другите слушале.

Читањето и воспевањето на Христовата вера се извршувало на определени места, а тоа се црквите и манастирите, кои претставувале еден вид читални. Тие низ вековите одиграле пресудна улога при културно-просветното издигнување на македонскиот народ. Црквите и манастирите во Македонија биле главните жаришта каде се препишувале и ширеле не само Климентовите творби туку сите други црквени дела кои претставувале главна и единствена лектира на македонскиот човек, сè до 19 век, кога се појавиле делата на македонските преродбеници и просветители,

Со отворањето на првите цркви и манастири од страна на Климент и Наум во Охрид, како и исполнувањето на истите со оригинални и преведени дела, се поставија основите на црковно-манастирските библиотеки во Македонија.

monastery in Ohrid that he dedicated to St. Pantelejmon. Beside, this monastery he built another church which later it was transferred into a cathedral, so in the period of Clement Ohrdiski in Ohrid there were three churches out of which two were built by Clement. Surely, in these churches and monasteries Clement together with his close associates, believers and students passed the largest part of his time and here his works were written, read and spread, that is rewritten by his students. Later the number of churches and monasteries increased, so they became main, cultural, educational centers where people came in touch with the book.

At the end of Teofilakt hagiography for Clement, it was shown that Clement provided the church with songs similar to psalms. These songs were made for the largest number of the holy saints and the second part of them by their character were prayers and eloquent with these songs he touched the souls of the believers. These songs were sung in a choir or read by one that sang and the others listened. That way of transferring of the written word was preserved for a long time. It was familiar that Macedonian reading halls in 19th century, due to shortage of books and newspapers one read (usually the teacher or the authorized for the reading hall) and the others listened.

Наум Охридски - живот и дело

Вториот претставник на охридскиот книжевен центар е Наум Охридски кој придонесе за ширењето на словенската книга во Македонија. Зборувајќи за Климент многу работи кажуваат и за Наум, бидејќи нивниот животен пат и дејност се одликуваат со заеднички белези. Како за Климент така и за Наум нема конкретни биографски податоци каде и кога е роден. Постојат сериозни верувања дека Наум и Климент се родени браќа. Ако се земе тоа за точно, тогаш сите искажувања за потеклото на Климент би можеле да се однесуваат и за Наум.

Како за Климент така и за Наум постојат две житија во кои меѓу другото се кажува дека ги придружувал словенските учители Кирил и Методиј во Моравската мисија. За време на престојот во Рим кај папата, заедно со Кирил и Методиј се наоѓале и нивните поблиски ученици, меѓу кои и Наум. Во Рим папата Адријан ги ракоположил Климент и Наум. Проф. Х. Поленаковиќ смета дека Климент и Наум како поистакнати ученици биле ракоположени за презвитери.

The reading and the blessing of the Christianity was made in certain places and those were the churches and the monasteries which represented a type of reading halls. They played a crucial role through the centuries for the cultural and educational raising of the Macedonian people. The churches and monasteries in Macedonia were the main centers where they were rewritten and spread not only the works of Clement, but all other religious works which represented main and the only reading for the Macedonian people until the 19th century when the work of the Macedonian reformers and educators appeared.

With the opening of the first churches and monasteries by Clement and Naoum in Ohrid as well as with the fulfillment of the same with the original and translated works, appeared the base of the religious monastery libraries in Macedonia

Naoum Ohridski - life and work

The second representative of the Ohrid literary center is Naoum Ohrdiski, who contributed for the speeding of the Slavic book in Macedonia. When we are talking for Clement we also say a lot of works for Naoum, because their life path and activity **St.**

По смртта на Методија, настанале жестоки прогони на Кирило-Методиевите ученици меѓу кои и Климент и Наум, и така прогонети се нашле во дворот на бугарскиот кнез Борис, кој ги распоредил Климента во Кутмичевица, а Наума во Преслав. Така Климент ја отвори страницата на Охридскиот книжевен центар, а Наум на Преславскиот. По кус период во Преслав, Наум бил испратен во толку саканото, родно место Охрид, т.е. Кутмичевица за да го замени Климент. Така во 893 година, Климент го зазел епископското место, а Наум станал учител - продолжувач на културно-просветното дело во Македонија, со не помала упорност и работливост од својот претходник Климент.

И Наум деноноќно работел на културно-просветното поле во Македонија, издигнувајќи се како втор главен претставник во Охридскиот книжевен центар. Постојат оправдани мислења дека Наум покрај учителската дејност, се бавел и со книжевна дејност. Но за жал денес не е позната ниту една творба потпишана со името на Наум. Можеби од скромност или друга причина никаде не си го ставил името, иако според зборовите на Константин Брегалнички се вели дека поттик да го напише Поучителното евангелие му дал Наум. Оттука доаѓа и помислата дека

St. Naoum / Св. Наум

were signified with common marks. As for Clement also for Naoum there were no concrete biographical data for the date and place of his birth. There were some serious beliefs that Naoum and Clement were born brothers. If we take that for true, then all statements for the origin of Clement could refer to Naoum also.

Наум се бавел со пишување, па давал идеи и совети и на други да творат, како што е овде случајот со Константин. Покрај заслугите што ги има Наум за својата културно-просветна дејност, тој има огромна заслуга и за изградбата на еден од најглавните манастири во Македонија. Тоа е манастирот крај Охридското Езеро, на изворите на реката Црн Дрим, посветен на архангелите, особено на архангел Михаил. Според првото житие на Наум, манастирот бил изграден во 900 година, според другото во 905 г. Овој манастир уште во времето на Наум обилувал со богат фонд на книги, а подоцна низ вековите станал вистинско хранилиште на словенски книги и ракописи. Така, овој манастир како и манастирот на Климент можат да се вбројат меѓу првите македонски манастири што располагале со богати манастирски библиотеки. Во истиот манастир на 23 - XII - 910 година, починал Наум, а погребот го извршил неговиот животен придружник Климент.

МАНАСТИРСКИ И ЦРКОВНИ БИБЛИОТЕКИ

Значењето на двајцата Кирило-Методијеви ученици Климент и Наум е огромно. Со нивните имиња почнала скоро

Both for Clement and for Naoum there were gospels among which it was said that they accompanied the Slavic teachers Cyril and Methodius in their mission in Moravia. During their stay in Rome at the pope together with Cyril and Methodius there were also their closer students among who was Naoum. In Rome Adrian ordained Clement and Naoum. Prof.H Polenakovik considered that Clement and Naoum as more distinguished students were ordained for presbyter.

After the death of Methodius three were severe prosecutions of the Cyril and Methodius students among whom were Clement and Naoum and expelled, they found themselves on the court of the Bulgarian prince Boris who sent Clement to Kutmicevica and Naoum to Preslav. So, Clement opened the Ohrid Literary Center and Naoum the center in Preslav. After a short period in Preslav, Naoum was sent to such loved birth place Ohrid i.e. Kutmicevica to replace Clement. So, in 893 Clement took the position of episcopo and Naoum became a teacher-follower of the cultural and educational work in Macedonia with no less persistency and hardworking then his predecessor Clement.

Naoum also worked day and night on the cultural and educational field in

целата културно-просветна дејност во Македонија. Со библиотеката на Климент, која се споменува во житието на Теофилакт, од која еден дел Климент ја завештил на својот манастир „Св. Пантелејмон“, а другиот дел на Епископијата, како и со библиотеката на Наум во својот манастир „Св. Архангел Михаил“, започнала историјата на Македонското библиотекарско дело.

Библиотекарството во Македонија, како дел од нејзината културна историја, има долга и светла традиција. Неговите почетоци се вградени во епохалното дело на сесловенските просветители, солунските браќа св. Кирил и Методиј. Тие на словенскиот род му ја дадоа првата писменост и првите словенски книги, а со тоа ги поставија и основите на библиотекарското дело како кај другите словенски народи така и кај македонскиот. Првите преводи на богослужбените книги од грчки на словенски јазик направени од нив, претставуваат воедно и први словенски книжни фондови во црковните и манастирски библиотеки што во текот на следните десет векови се препишувале, дополнувале и проширувале од разни словенски книжевници.

Macedonia, promoting himself as a second main representative in Ohrid Literary Center. There were justified opinions that Naoum beside the teachers' activity, he was involved in literary activity. But, unfortunately today not even one work exists which was signed with the name of Naoum. Maybe, due to his humbleness or some other reason he did not put his name, although according to the work of Constantine of Bregalnica, it was said that it was a stimulus to write the Teaching gospel given by Naoum. Due to all this it is considered that Naoum wrote, so he gave ideas and advices to others to create as in this case with Constantine. Beside the merits that Naoum had for his cultural and educational activity, he had great merit for building of one of the greatest monasteries in Macedonia. That is the monastery by the Ohrid lake at the sprinkles of the river Crn Drim dedicated to the Archangels, especially to the Archangel Michael. According to the first hagiography of Naoum, the monastery was built in 900, according to the others in 905. This monastery since the time of Naoum had rich fund of books and later through the centuries it became a real storehouse of Slavic books and handwritings. So, this monastery as well as the Clement's monastery can be placed among the first Macedonian monasteries that had rich monastery libraries. In the same monastery

Слепченско – Четвороевангелие
XVI век
Four gospels book from Slepche,
16th century

Со библиотеката на св. Климент Охридски која се споменува во Житието на Теофилакт, од која еден дел св. Климент му завештал на својот манастир

23-XII 910 Naoum died and the funeral was made by his life companion Clement.

MONASTERY AND CHURCH LIBRARIES

The importance of the Cyril and Methodius students Clement and Naoum was huge. With their names started almost all cultural and educational activity in Macedonia. With the library of Clement which was mentioned in the Hagiography of Teofilakt, one part of it Clement left to his monastery “St. Pantelejmon” and the other part to the Episcopo as well as with the Naoum’s library in his monastery “St. Archangel Michael” started the history of the Macedonian librarian work.

The librarianship in Macedonia as a part of its cultural history has long and bright tradition. Its beginnings are integrated in the epochal work of the Slavic educators the Thessaloniki brothers Sts. Cyril and Methodius. They gave to Slavic people the first literacy and the first Slavic books and by that they set the foundations of the librarian work at the Slavic people and as well as at the Macedonians. The first translations of the religious books from Greek into Slavic language made by them represent at the same time the first literary funds in the religious

„Св. Пантелејмон“, а другиот на Епископијата, како и со библиотеката на св. Наум Охридски во својот манастир „Св. Архангел Михаил“, започнува историјата на библиотекарството во Македонија.

Охрид, каде што св. Климент и св. Наум ги поставија основите на словенската писменост и култура и каде што ја оформија Охридската книжевна школа, како и манастирски и црковни библиотеки, во периодот на византиското владеење стана центар на грчкото духовенство. Со цел македонското население да се оддалечи од силното грчко влијание, почнало да гради цркви и манастири во североисточните делови на Македонија. Така се изградени „Св. Прохор Пчински“, „Св. Јоаким Осоговски“ и „Св. Гаврил Лесновски“. Во овие светилишта, во тој период, покрај другите словенски книги што се пишувале, се создадени житијата и службите на основачите на овие манастири, а со тоа се поставени и основите на хагиографската литература во Македонија. Такви македонски хагиографии се житијата на св. Гаврил Лесновски, св. Прохор Пчински и св. Јоаким Осоговски. Овие манастири во текот на вековите прераснале во главни книжевни центри, каде што се создадени богати манастирски библиотеки.

Во тој период, т.е. во 1080 година, е

and monastery libraries, which during the following ten centuries were rewritten, added and widen by different Slavic literary writers.

With the library of St. Clement Ohrdiski which was mentioned in the Hagiography of Teofilakt, one part of which Clement promised to his monastery St Pantelejmon and the other to the Episcopo as well as with monastery of St. Naoum Ohridski in his monastery St. Archangel Michael started the history of the librarianship in Macedonia.

Ohrid where St. Clement and St Naoum set the foundations of the Slavic literacy and where they formed the Ohrid literary school as well as monastery and church libraries, in the period from the Byzantium ruling became the center of the Greek priests. In order Macedonian population to be removed from the powerful Greek influence started to build churches and monasteries in the North East parts of Macedonia. So “St Prohor Pcinski”, “St Joachim Osogovski” and “St Gavril Lesnovski” were built. In these temples in that period beside the other Slavic books that were written, hagiographies were created and the services of the founders of these monasteries and by that the base of the hagiographic literature in Macedonia was made. Such Macedonian hagiographies are

изграден и манастирот „Св. Богородица Елеуса“ во с. Велјуса, струмичко, од кој постои писмен документ, т.е. инвентар на книгите во својата манастирска библиотека. Инвентарот, објавен во 1900 година, претставува пописна книга на целиот црквен имот во манастирот од 1164 година. Инвентарот содржи детален опис на икони, книги, разни повелби, документи, црковни предмети, облека и друго. Во овој документ, покрај другото, се опишани и книгите кои биле сопственост на манастирската библиотека. На крајот на инвентарот се наоѓа список на 23 потписници, меѓу кои се наоѓа и името на лицето што вршело должност библиотекар.

Овој документ е драгоцен за историјата на библиотекарството во Македонија, бидејќи според него можат да се дадат реконструкции и за другите манастирски библиотеки што постоеле, а нема соодветен документ за нив. Начинот на кој се опишани и наредени книгите во овој инвентар, може да се смета и како прва зачувана библиографија во Македонија од постариот период.

Во XIII век во Македонија доаѓа до позасилена книжевна активност што се должи на општествено-политичките услови во неа. Византија во XIII век претрпува значителни политички

the Hagiography of St. Gavril Lesnovski, St. Prhor Pcinski and St. Joachim Osogovski. These monasteries during the centuries grew into main literary centers where rich monastery libraries were created.

In that period i.e. in 1080 the monastery “St Virgin Mary Eleusa” in v. Veljusa, Strumica region was built where written document exists that was the inventory in its monastery library. The inventory published in 1900 represents registration book of the all church property in the monastery since 1164. The inventory contains description of icons, different charters, documents, church objects, cloths and etc. In this document beside the other, the books are described which were ownership of the monastery library. At the end of the inventory there is a list of 23 signatures among which there was the name of the person who was a librarian.

This document is precious for the history of librarianship in Macedonia because according to it, reconstructions can be given for the other monastery libraries that existed and there was no corresponding documents for them. The way they were described and ordered the books in this inventory can be considered as the first preserved bibliography in Macedonia from the oldest period.

In XIII century in Macedonia there was a strengthen literary activity that was due to

потреси на надворешен и внатрешен план. Доаѓа до формирање на самостојни балкански држави кои претендираат кон македонските територии, приклучувајќи одвреме навреме делови од неа кон своите државни територии. Повремено се формираат и самостојни феудални владеења во Македонија под управа на домашните феудални господари.

Заслабувањето на централната византиска власт придонело да дојде до будење на свеста за духовна слобода и самостојност по двестегодишното економско и духовно ропство на македонскиот народ. Како резултат на тоа доаѓа до засилена книжевна дејност. Книжевните дела создадени во XIII век во Македонија во доволна мера ги изразуваат карактеристичните македонски јазични црти. Тие се одликуваат и со раскошна орнаментика како и надворешниот изглед, подврската и оковите. Така, на пример, Болоњскиот псалтир напишан во с. Рамне, охридско, меѓу 1230-1243 година, претставува извонредно книжевно остварување од тоа време. Во тој период се зголемуваат книжевните фондови во манастирските библиотеки во Македонија со словенски ракописи и грижата за нив е сè поголема.

Четиринаесеттиот век е време на

the social political conditions in it. Byzantium in XIII century suffered considerable political changes on the external and internal plan. The Balkan states were formed which pretended towards Macedonian territories joining from time to time parts from it towards their state territories. Temporally, they form independent feudal rulings in Macedonia under the management of the domestic feudal masters.

Weakening of the central Byzantium power contributed to awaken the consciousness for spiritual freedom and independence of the two hundred economic and spiritual occupation of the Macedonian people. As a result of it, came the forced literary activity. The literary work created in XIII in Macedonia sufficiently expressed the characteristic Macedonian language signs. They are signified with luxurious ornaments as well as the external appearance binding and the chains. So, for example The Psalm of Bologna written in v. Ramne, Ohrid region among 1230-1243 represents exceptional literary achievement from that time. In that period the literary funds were increased in the monastery libraries in Macedonia with Slavic handwritings and the care was better.

The fourteenth century is the period of the Serbian ruling in Macedonia. After a row of entrances and widening of the Serbian rule in Macedonia towards the end of the XIII and the

српското владеење во Македонија. По низа навлегувања и проширувања на српската власт во Македонија, во крајот на XIII век и почетокот на XIV век, конечно скоро цела Македонија потпаднала под српска власт во 1345 година кога српскиот владетел Душан се прогласил за цар на Србите и Грците во Скопје на 16.11.1346 година. Во овој период целокупното културно-просветно живеење е под знакот на српското владеење. Се пишуваат и препишуваат книжевни дела со српска редакција, се градат и обновуваат цркви и манастири во кои се формираат богати манастирски библиотеки.

Бурниот културно-просветен живот во Македонија значително опаѓа со турското навлегување во Македонија при крајот на XIV век и со надвиснувањето на петвековното турско ропство. Со турското навлегување во Македонија многу цркви и манастири со своите библиотеки се разрушени и опустошени. За време на петвековното турско ропство, иако во отежнати услови, културно-просветниот живот сосема не згаснал.

По црквите и манастирите со значително намален интензитет се создавани книжевни дела, а со тоа се формирани и манастирски библиотеки, кои до средината на XIX век се единствените

beginning of the XIV century finally almost the whole Macedonia was under the Serbian authority, when in 1345 the Serbian ruler Dusan proclaimed himself for a czar of The Serbs and Greeks in Skopje on 16.11.1346. In this period the overall cultural educational living was under the sign of the Serbian ruling. Literary works with Serbian redaction were rewritten and written, the churches and monasteries were built where rich monastery libraries were formed.

The Rebellious cultural educational life in Macedonia considerably fell down with the Turkish entry in Macedonia at the end of XIV century and with the five century Turkish occupation. With the Turkish entrance in Macedonia many churches and monasteries with their libraries were destroyed and deserted. During the five hundred Turkish occupation although in difficult conditions the cultural and educational life did not extinguish.

In the churches and the monasteries with considerably reduced intensity the literary works were created and by that the monastery libraries were formed which till the middle of the XIX century were the only cultural and educational places where it was created, read and spread the book-main source of all knowledge.

For the monastery libraries in Macedonia

културно-просветни места каде што се создаваше, читаше и ширеше книгата - главниот извор на сите знаења.

За манастирските библиотеки во Македонија нема доволно податоци. За нив дознаваме од записите по книгите во кои спорадично се кажува по нешто и за библиотеките, како и од разните белешки на патешествениците, научните и културните работници што ги посетиле македонските манастири, во периодот кога нивните книжни фондови во доволна мера биле уништени и разграбени.

Но, сепак, и она што може да се најде како доказен материјал за постоењето и функционирањето на книжните фондови во манастирските библиотеки во Македонија, фрла извесна светлина врз ова прашање. Како најстари манастирски библиотеки во Македонија би ги споменале библиотеките во веќе споменатиот св. Климентов манастир „Св. Пантелејмон“ и „Св. Наум“ во Охрид. За овие манастирски библиотеки поконкретни податоци имаме од средината на XIX век кога манастирите ги посетил македонскиот преродбенски учител, писател и новинар Јордан Хаџи Константинов - Џинот кој кажува дека во манастирот „Св. Климент“ имало многу книги, кои подоцна биле изгорени и уништени. Во 1845 год. во Охрид, во

there are not sufficient data. For them we learn from the records, the books where only a little something is mentioned for the libraries as well as from the different notes of the martyrs, scientific and cultural workers that visited Macedonian monasteries during the period when their literary fund greatly was destroyed and robbed.

But, still what can be found as a proof material for the existence and the functioning of the literary funds of the monastery libraries in Macedonia, drops some light to this question. As the oldest monastery libraries in Macedonia we would like to mention the monastery “St. Pantelejmon”, “St. Naoum” in Ohrid. For these monastery libraries more concrete data we have from the middle of XIX century when the monasteries visited Dzin who said that in the monastery “St. Clement” there were a lot of books which later were burnt and destroyed. In 1845 in Ohrid in the main church there was the former archiepiscopal library where existed 69 Greek and 23 Slavic handwritings among which two hagiographies of St. Clement.

In 1938 the monastery library at the monastery “St Clement” was analyzed by H. Polenakovik a professor from Skopje and he found 68 Greek handwritings and 1 Slavic. There were handwritings of the former archiepiscopal library. In the books

главната црква во која била сместена бившата архиепископска библиотека постоеле 69 грчки и 23 словенски ракописи, меѓу кои и две житија на св. Климент.

Во 1938 година манастирската библиотека на манастирот „Св. Климент“ ја разгледал Х. Поленаковиќ, професор од Скопје, и во неа нашол 68 грчки ракописи и 1 словенски. Таму биле и ракописите од некогашната архиепископска библиотека. По книгите се среќавале инвентарни броеви, што покажува дека се водела инвентарна книга, но тоа не пречело тие да се разнесуваат.

Денес остатоци од најстарата манастирска библиотека во Македонија се наоѓаат во Народниот музеј во Охрид. Освен во Охридско, со богати манастирски библиотеки располагале и манастирите во другите краишта на Македонија. Така, на пример, за манастирската библиотека на Лесновскиот манастир се кажува дека имала околу 50 товари книги, а во 1855 година имало 10 товари прекрасни историски и богослужбени ракописи. Манастирската библиотека на манастирот „Св. Пантелејмон“ кај село Нерези, скопско, кон средината на XIX век имала околу 30 товари ракописи кои претежно биле напишани на пергамент. Манастирската библиотека на Марков манастир „Св.

there were inventory numbers, which show that the inventory book was lead, but it was not an obstacle books not to be distributed in different places.

Today remains of the oldest monastery library in Macedonia are found at the National museum in Ohrid. Beside in Ohrid region, rich monastery libraries also had the monasteries in other regions of Macedonia. For example for the monastery library of Lesnovo monastery it was pointed out that it had 50 loads of books and in 1855 it had 10 beautiful historical and religious handwritings. The Monastery library at “St. Pantelejmon” at the village Nerezi, Skopje region towards the middle of XIX century, it had about 30 loads of handwritings, which mostly were written on a parchment. The monastery library at Marko’s monastery “St. Dimitrija”, Skopje region towards the middle of XIX century, it had about 20 loads of handwritings and well preserved books. In Monastery on Treskavec “St. Virgin Mary” Prilep it had 120 loads of handwritings etc

In all monasteries in Macedonia generally there were monastery libraries. Jordan H.K.-Dzinot in 1854 referring to the monastery literary funds that existed generally from handwritings wrote:” For our old Slavic handwriting books, if we had collected them 35 years ago from our Macedonia and we

Димитрија“, Скопско, кон средината на XIX век имала околу 20 товари ракописни и добро зачувани книги. Во Трескавечкиот манастир „Св. Богородица“, Прилепско, 120 товари ракописи итн.

Во сите манастири во Македонија, претежно имало манастирски библиотеки. Јордан Х.К. - Џинот во 1854 година, во врска со манастирските книжни фондови што се состоеле претежно од ракописи пишува: „За старите наши словенски ракописни книги, ако ги бевме собрале пред 35 години од нашата Македонија и да ги ставевме во едно книгохранилиште, ќе имавме една бројка од околу 150 000 ракописи. Секако дека ова е голема бројка, но според неа може да се заклучи дека манастирските библиотеки во Македонија изобилувале со богати книжни фондови кои во текот на XIX и во почетокот на XX век се разграбени и уништени од домашни и странски собирачи. Така, Македонија која во текот на вековите била најбогата со книжни фондови, сега е една од најсиромашните словенски земји со словенски ракописи. Денес во Македонија се чуваат околу 420 ракописи во неколку збирки.

had put them in one book storehouse we would have had a number of about 150 000 handwritings”. Surely this is a large number but according to it, it can be concluded that the monastery libraries in Macedonia had plenty rich literary funds which during the XIX and at the beginning of XX century were robbed and destroyed by domestic and foreign collectors. So, Macedonia during the centuries was the richest with literary funds and now is one of the poorest Slavic country with Slavic handwritings. Today in Macedonia only 420 handwritings have been preserved in several collections.

Monastery and church libraries in Bitola and the region of Bitola

In the middle age period Bitola region had distinguished development of the church spiritual and literary life. It is in direct surrounding of Ohrid and since the time of St. Clement and St Naoum, The Ohrid Literary School had the influence towards the development of the literary activity of this region. Also, the rich tradition of Prespa region also played its role which lived especially in the time of Samoul's Macedonian state from the end of X and the beginning of

Манастирските и црковни библиотеки во Битола и битолско

Во средновековниот период битолската област имала истакнат развој на црковно-духовниот и книжевниот живот. Таа е во непосредна близина на Охрид и уште од времето на св. Климент и св. Наум, Охридската книжевна школа имала одраз и влијание врз развојот на книжевната дејност на овој регион. Исто така, таму одиграла улога и богатата традиција на преспанскиот регион, којашто заживеала особено во времето на Самоиловата македонска држава од крајот на X и почетокот на XI век. Битолската област станала и раскрсница за ширење на книжевните и духовните тенденции што доаѓале од Света Гора, главно преку дистрибуцијата од Солун и Сер. Во средновековниот период Битола била организирана на духовен и просветен план преку своја епархија којашто била раководена од Охридската архиепископија. Во нејзината област се изградени бројни цркви и манастири коишто прераснале во активни скрипторски центри и во истите се формирале богати библиотеки. Создадениот ракописен фонд бил богат

XI century. Bitola region became a cross road for spreading of the literary and the spiritual tendencies that came from Sveta Gora mainly through the distribution from Thessaloniki and Ser. In the middle age period Bitola was organized on spiritual and educational plan through its eparchy which was managed by the Ohrid archbishops. In its region there had been built a large number of churches and monasteries which grew into active scripts centers and there rich libraries were formed.

The created handwriting fund was rich and divertive and it was preserved in the saving boxes of the libraries, in the churches and the monasteries in the personal libraries of priests, monks, abbot of the higher church nobles in their cells and residences. According to some research there were registered about 14 monasteries built in Bitola and the region in Bitola through the whole middle age period: “St. Ana” v.Maloviste, “St. Virgin Mary” in v.Trnovo, the monastery in Bukovo “St. Transfiguration” above the village Bukovo, “St Twelve Apostles” monastery of Dragos, “St Ilija” in v.Dragosh, monastery Duovo, “St. George” in v.Magarevo, monastery Zitose “St Atanasie” at v.Zitose, “St John the baptizer” in v.Beranci, the monastery in Paralovo “St. George” in Paralovo, “St. Petka” at v.Capari, the monastery in Smilevo

и разновиден, а се чувал во трезорите на библиотеките во црквите и манастирите, во личните прирачни библиотеки на свештенството, монасите, игумените, на повисоките црковни достоинственици по нивните ќелии и резиденции. Според некои истражувања регистрирани се 14 манастири изградени во Битола и Битолско низ целиот средновековен период: „Св. Ана“ кај Маловиште, „Св. Богородица“ во с. Трново, буковски манастир „Св. Преображение“ над с. Буково, „Св. Дванаесет апостоли“, драгошки манастир „Св. Илија“ во с. Драгош, манастир Дуово, „Св. Ѓорѓи“ во с. Магарево, манастир Житоше „Св. Атанасие“ кај с. Житоше, „Св. Јован Крстител“ во с. Баранци, параловски манастир „Св. Ѓорѓи“ во с. Паралово, „Св. Петка“ кај с. Цапари, смилевски манастир „Св. Петар“ во с. Смилево, манастир Стрежево „Св. Стефан“ во с. Стрежево, „Св. Христофор“ над с. Крстоар и др.

Познато е дека средновековното ракописно наследство од манастирските библиотеки во Битола и Битолско според територијалната граница било пошироко и главно ги зафаќало пределите на Демирхисарско и другите околни простори. Конкретно, не може да има ист историско-културен третман книжевното наследство

“St. Peter”, monastery Strezevo “St. Stefan” in v.Strezovo, “St. Christopher” over v. Krstoar and etc.

*Црква Св. Илија – Драгош
Church “St.Ilija”-Dragosh*

*Црква Св. Петка – Цапари
Chruch”St Petka”-Capari*

од Слeпчeнскиот книжевeн ceнтaр вo Дeмир Хисaр сo истoтo штo нaстaнaлo вo скриптoриумитe oд пoтeснaтa битoлскa oблaст, a дa нe ги спoмeнувaмe и другитe пoзнaти ceнтри штo билe вo грaницитe нa Битoлскo-пeлaгoнискaтa црковнa eпaрхиjа.

Пoгoрe спoмeнaтитe мaнaстири oд Битoлскo билe и глaвнитe скриптoрскo-библиoтeкaрски ceнтри. Рaкoписниoт фoнд вo мaнaстирскиe и привaтнитe библиoтeки сe збoгaтувaл сo прeпишувaчкaтa дeјнoст нa духoвнитe лицa - мoнaси, eрoмoнaси, игумeни, свeштeници, пa дури и нa пoвисoки црковни дoстoинствeници.

Вo дoсeгaшнитe истрaжувaњa глaвнo сe рeгистрирaни срeднoвeкoвнитe рaкoписи штo имaат прoвиниeнциjа oд битoлскитe мaнaстирски библиoтeки. Вo нeкoлку нaврaти тoа гo стoри Вeрa Стoјчeвскa - Aнтиќ.

Улогaтa нa мaнaстирскиe библиoтeки

Мaнaстиритe, кaкo црковни и eкoнoмски устaнoви, билe грaдeни вo вид нa тврдини и oбгрaдувaни сo јaки сидини и кули. Вo нив сe учeлa пoслушнoстa кoн бoгa, пa зaтoа вeлимe дeкa тие сe првитe мисиoнeрски устaнoви штo јa чувaлe

***Црква Св. Ѓoрги – Вeлушинa
Church St. George-Velushina***

It is familiar that the middle age handwriting inheritance from the monastery libraries in Bitola and the region in Bitola according to the territorial border was wider and mainly covered the regions of Demir Hisar and the other surrounding spaces. Concretely, it can not have the same historical cultural treatment the literary inheritance from the Literary center in Slepce in Demir Hisar with the same which was created in scripts centers from the closer Bitola region and not to mention the other famous centers that were in the borders of Bitola, Pelagonia church eparchy.

чистотата на христијанството и биле синоним за монастицизмот.

Манастирите отсекогаш криеле во себе прогресивна духовна конотација, што се манифестира низ препознатливиот архитектонски израз кај нас, низ копаничарската уметност подоцна да се фати, издлаби и обликува мислата во дрвото и да се импрегнира автентична уметничка вокација во иконописите, а низ препишувачката самопрегорност на монасите да се втисне сопствениот печат во историјата и буквата да стане сведок на времето. Токму оттаму, во мисловниот исчекор на основачите на манастирите (главно ктитори) се крие желбата за етничка и јазична препознатливост.

Тука, во само навидум летаргичната атмосфера, во мирната и мистична средина под треперливиот јазик на светлината, со појавата на првите „црти“ и „решки“, систематски се работело кон создавањето канон на словенската средновековна книжевност. Оттука, балканските Словени кон крајот на IX век и во X век ќе развијат голема препишувачка и преведувачка дејност од теолошки и енциклопедиски карактер. Откако со Кирил и Методиј, а подоцна и со нивните ученици, ќе се создаде систем и типологија на словенската книжевност, се преминува кон

Ливче од Битолскиот триод, втора половина на XII-ти век
Page of Bitola Triode, second half of 12th century

Above mentioned monasteries from Bitola region were mainly script librarian centers. The handwriting fund in the monastery and the private libraries was enriched with the rewriting activity of the religious people – monks, ermonks, abbots, priests and even

поинтензивно организирање на верскиот и општествениот живот. Тука предначи најстарата Охридска ракописна школа којашто во еден милениумски период ќе ги обликува портретите на 3 500 втемелувачи на словенската книжевност и писменост.

Свети Пантелејмон (Имарет) е првиот религиозен и просветен центар на територијата на Македонија (893) според Теофилакт, а ширењето на монаштвото во Македонија се поврзува со Наум Охридски.

Значи најстарите библиотеки на нашите простори биле главно во манастирите. Во „книгохранилиштата“ (како што на старословенски се нарекувале библиотеките) се чувале најпрвин ракописни книги од богослужбен и богословски карактер, а подоцна и печатени дела. Искусните калуѓери „мужи столетние“ учествувале во препишувачката работа и се стремеле да го извршат точно и правилно преведувањето на богослужбените книги.

Во манастирските библиотеки или поточно во тие „работилници на духот“ што биле „чест на Господа, украс на манастирот и утеха на сите правоверни“ се поставувале темелите на народната книжевност и писменост.

Да се биде чувар на книгата значело

higher church nobles.

In the so far research mainly are registered middle age handwritings that have provenance from the Bitola monastery libraries. On several occasions that was made by Vera Stojcevska Antik

The role of the monastery libraries

Monasteries as church and economic institutions were built as fortresses and were surrounded by strong walls and towers. There, it was taught the obedience to God and that is why we say that those were the first missionary institutions where the pureness of the Christians was preserved and were the synonym for the monasticism.

The monasteries always hid in themselves some progressive spiritual connotation that was manifested through the recognizable expression at us, through the craft art later to be caught deepened and formed the thought into wood and to impregnate the authentic artistic vocation in iconostasis and through the rewriting hard work of the monks to impress their own seal in the history and the letter to become witness of the time. Exactly from there in the thoughtful stepping forward of the founders of the monasteries (mainly founders) the wish is hidden for ethnical and

да се биде посредник меѓу Бога и корисникот, да се биде активен чинител во воспоставувањето на првите зачетоци на библиотекарската дејност (на пример, во манастирот „Св. Јован Бигорски“, според една белешка од 1706 г., се гледа дека книгите биле позајмувани на читање и пак враќани во манастирската библиотека.

Од многу податоци, со коишто денес се соочуваме, се гледа дека манастирите, а пред се Охридската архиепископија, како моќни економски установи, биле во можност да одржуваат долготрајни врски со најоддалечените библиотеки и столици на православната црква. На тој начин фондот на книгите станувал поразновиден, така што се носеле книги од разни жанрови, главно од Русија или од Србија, Солун, Франција, Цариград, Дубровник и др. места.

Од писмата на Теофилакт се дознава дека тој набавувал, освен црковни и медицински книги, што биле нарачувани дури од Цариград.

Писателите - монаси што работеле во манастирите, луѓе како Климент и Наум Охридски, Гаврило Лесновски, Јоаким Крчовски, Кирил Пејчиновиќ, Партение Зографски, Константин Брегалнички, Владислав Граматик, Тилотеј, Јован и Лазар од Кратово, Висарион од Дебар и

language recognition.

There in only false lethargical atmosphere in the peaceful and mystic environment under the trembling language of the light with the appearance of the first lines and tingling, it was systematically worked towards the creation of canon of the Slavic middle age literature. There, the Balkan Slavs towards the end of the IX and in X century developed large rewriting and translating activity from theological and encyclopedia character. Since Cyril and Methodius and later with their students a system will be created and a typology of Slavic literature which transferred towards more intensive organization of religious and social life. Here, the leader was the oldest Ohrid handwriting school which in a millennium period will form the portraits of 3500 founders of the Slavic literature and literacy.

Saint Pantelejmon (Imaret) is the first religious and educational center on the territory of Macedonia (893) according to Teofilakt and the spreading of the monasticism in Macedonia is connected to Naoum Ohrdiski.

So the oldest libraries on our spaces were mainly in the monasteries. In the book storehouses (as the libraries were named in Old Slavic language) firstly handwriting books from religious and prayers character were preserved and later printed works. .

многу други имени или непознати неимари оставиле зад себе такви манускриптуми со коишто денес се китат многу туѓи библиотеки надвор од нашите простори, а само мал дел стари оригинални ракописи главно од XIII до XVIII век се чуваат кај нас.

Постојат различни податоци од повеќе посетители и проучувачи на македонските манастири и цркви. Така Ј. Х. - Џинот, како прв собирач на стари ракописи и книги, објавил повеќе написи во Цариградски весник (од 1855-1865) во кои кажува дека при неговите посети во голем број манастири тој видел повеќе товари книги. Имено, во Буковскиот манастир - 20 товари словенски ракописи што некој свештеник ги уништил, во Лесновскиот манастир - 10 товари, кога тој го посетил порано имало 50 товари книги, во „Св. Пантелејмон“ во с. Нерези - 30 товари ракописи, претежно на пергамент, Марковиот манастир - 20 товари добро сочувани ракописи, манастирот Трескавец во Прилепско имал 20 товари книги, „Св. Јован Ветренски“ во Велешко - 10 товари книги итн.

Покрај Џинот, богатството на нашите библиотеки било регистрирано и од други патници - намерници, меѓу кои и Јован Хаџи Василевиќ, кој при неговата посета на манастирот Трескавец нашол 11 цели

Зрзевско четвороевангелие,
16-17 век

**Four Gospels book from Zrze,
16-17th century**

The experienced monks (muzi stoletnie) participated in the rewriting work and

ракописи и остатоци од 47 разни други ракописи, Пчињскиот манастир имал 27 цели и 80 фрагменти од ракописни книги, во „Св. Богородица“, Матејче имало полни ковчези книги, а во манастирот „Св. Богородица“, Карпино имало 60 разни ракописи итн.

Овие податоци сами по себе говорат за богат книжевен фонд на нашите манастирски библиотеки во средновековието.

Врз основа на повелбите на црквите од средниот век кои ги проучувале познати истражувачи (Ватрослав Јагич, Владимир Мошин, Виктор Григорович и др.) дошле до констатација дека ретко кој манастир не бил неколкупати осиромашуван, ограбуван, опустошуван, разрушуван, опожаруван или дури до основите - темелите уништуван.

Манастирските библиотеки во сите бури, асимилаторски стремежи и воени состојби на овие простори биле најзагрозениот дел, така што нивното уништување е најсуров акт, што резултирало со своевиден грабеж на највредните докази. Растурените стари ракописи подоцна тешко можеле да се пронајдат, а уште потешко да се соберат.

Натаму дознаваме дека Верковиќ собрал повеќе од стотина црковнословенски

aspirated to make the translation of the religious books correctly and true

In the monastery libraries or exactly in those work shops of the spirit that were honor of God, decoration of the monastery and consolation of all real believers the foundation of the national literature and literacy were set.

To be a guardian of the book meant to have intermediation between God and the user, to be active doer in the establishment of the first roots of the librarian activity (for example in the monastery “St. John of Bigor) according to one note from 1706, it can be noticed that the books were lent for reading and then returned to the monastery library.

From many data that we face today, we can see that monasteries and before all the Ohrid Archepiscopcy as powerful economic institutions were able to preserve long-term relation from the furthest libraries and heads of the orthodox church. In that way the fund of the book became divertive, so the books were brought from different genres mainly from Russia, Serbia, Thessaloniki, France, Czar grad, Dubrovnik and other places.

From the letters of Teofilakt, it could be found out that he bought beside religious, as well as medical books which were ordered even from Czar grad.

The writers-monks who worked in

ракописи (меѓу нив и Слеченскиот апостол) и препишал неколку десетици грамоти и други историски текстови и со нив ги снабдувал библиотеките во Белград, Загреб, оние од Русија и некои други центри во Европа.

Така денес во Народната библиотека во Софија и Народната библиотека во Пловдив се чува значителен број црковнословенски ракописи од македонска редакција од XIII до XV век. Ракописи од македонска редакција, исто така, има и во библиотеката на Бугарската академија на науките, а најпознат е Битолскиот триод од XII век.

Хилендар, кој одржувал најживи и најинтензивни врски со нашите манастири, така што дури и дел од манастирите биле приложувани кон овој манастир од разни властодршци во Македонија и на кој честопати му бил подаруван голем дел од ракописите или во него создавани од наши пустиножители, чува низа текстови од македонска редакција, особено списи од Климент Охридски.

Во светогорскиот манастир Зограф, што е многу важен за македонската преродба, се чува најстариот досега познат ракопис на кирилица, а тоа е акт за купопродажба од 980 год. на кој се потпишал игуменот на манастирот Макариј. Потписот е на

the monasteries people as Clement and Naoum Ohridski, Gavriilo Lesnovski, Joakim Krcovski, Cyril Pejcinovik, Partenie Zografski, Constantine Bregalniski, Vladislav Gramatik, Tilotej, John and Lazar from Kratovo, Visarion from Debar and many others named and unmanned builders left such manuscripts by which many foreign libraries are decorated outside our spaces and only a small part of original handwritings mainly from XIII to XVIII are preserved in our country.

There are different data by many visitors and researchers of the Macedonian monasteries and churches. So, J.H.Dzinot as a first collector of old handwritings and books published several titles in Czar grad newspaper (1855-1865) where he stated that he saw loads of books during his visits of the monasteries. Namely, at Bukovo monastery 20 loads, Slavic handwritings that some priest destroyed at Lesново monastery 10 loads, which he visited earlier it had 50 loads of books at St. Pantelejmon in v.Nerezi 30 loads of handwritings, generally on parchment, Marko's monastery 20 loads well preserved handwritings, monastery on Treskavec in Prilep region it had 20 loads of books, St. John Vetrenski in Veles region -10 loads of books and etc.

Beside, Dzinot the fortune of our libraries

словенски со кирилица, но се чуваат и значителен број старомакедонски ракописи.

Во Москва и Санкт Петербург се чуваат, исто така, многу ракописи од средновековието и од нашите манастирски библиотеки, особено од XII – XIII век.

Во библиотеката на манастирот „Св. Катерина“ на Синај се наоѓа, пак, најстариот словенски ракопис, т.н. Синајски псалтир, пишуван на глаголица во XI век во Охрид или во неговата околина.

Прекрасното Асеманово евангелие, пишувано со глаголица на 158 пергаментни листови, денес се чува во Ватиканската библиотека во Рим.

Исто така, во библиотеките на Топкапи Сарај, Аја Софија и Националната библиотека во Турција се чува значителен број ракописи од македонска редакција.

Само во пожарот при нападот на фашистите на Белград во 1941 год., кога изгорела Народната библиотека, биле уништени 1 400 стари ракописи меѓу кои, сигурно, и голем дел старомакедонски ракописи.

Славното книжевно и ракописно дело од изминатите периоди (како што вели Џинот) е онаа солидна база што била насочувачка за идниот пишан збор на нашите простори. Во Манастирските

was registered by other travelers – unexpected guests among whom John Hadzi Vasiljevik who during his visits at the monastery Treskavec found 11 handwritings and remains of 47 other different handwritings. The monastery at Pcinja had 27 whole and 80 fragments from handwriting books, at “St. Virgin Mary” Matejce it had full cases of books and at the monastery in v.Karpino it had 60 different handwritings etc

These data speak by themselves for a rich literary funds of our monastery libraries in th middle ages.

On basis of the charters of the churches from the middle age that were researched by well known researchers (Vatroslav Jagic, Vladimir Mosin, Viktor Grigorovic and others)it was concluded that it was rare occasion some of the monasteries not to be impoverished, robbed, destroyed, burnt even the foundations were destroyed.

The monastery libraries in all storms assimilatory aspirations and military situations at these spaces were the most threatened part so their destroying was

the cruelest act which resulted with visible burglary of the most valuable proofs. The messed old handwritings later were difficult to be found and even more difficult to be collect.

библиотеки, како динамички лаборатории на човечките мисли, се одвивал оној поттикнувачки манифест на книжевното творење, што со векови подоцна ќе го наметнува своето значење како инструмент на науката.

Според податокот во Македонија постоеле 245 манастири од кои 90 се разрушени, а сите тие сакрални објекти во кои се одвивала просветна, книжевна и економска дејност биле носечки двигатели на прогресот во средновековието. Тогаш со право можеме да тврдиме дека знакот на зборот имал небо во манастирскиот ракопис врз кој се втемелила целата подоцнежна книгопродукција.

Further, we found out that Verkovic collected more than hundred religious Slavic handwritings (among which is the Apostle from Slepce) and rewrote several tens gramoti and other historical texts and he sold them to the libraries in Belgrade, Zagreb, those from Russia and other centers in Europe.

So, today at the National Library in Sofia and the National library in Plovdiv, a considerable number of religious Slavic handwritings from the Macedonian redaction from XIII till XV century is preserved. Handwritings from the Macedonian redaction also exist in the library of the Bulgarian Academy of Science and the most famous is Bitola triode from XII century.

Hilendar, which had the liveliest and the most intensive connections with our monasteries, even part of the monasteries were enclosed to this monastery from different rulers in Macedonia and for many times a large number of handwritings were donated or created inside by our wasteland inhabitants, preserves a row of texts from the Macedonian redaction especially lists by Clement Ohridski.

In the monastery on Sveta Gora, Zograf which was very important for the Macedonian reformation, it is preserved the oldest handwriting of Cyrillic letter and that is an act for selling from 980, where the prior

МАКЕДОНСКИ МАНАСТИРИ

Македонските манастири се најбогата наша културна ризница, која е исполнета со многу фрески, икони, резби, стари книги и ракописи. Тие се репрезенти на културното наследство на нашата средновековна уметност. Македонските манастири биле и духовни центри, извори и сведоци на македонското православие. Зрачеле со својата духовност низ вековите. Тие зрачат и сега со сето свое богатство и убавина. Македонските манастири се непресушен извор и предизвик за истражувачите и со отворени манастирски порти нив ги очекуваат за да им ја откријат тајната и вистината која треба да ја запишат во културната историја на македонскиот народ.

Евидентно е дека по бројот на манастирите, Македонија зазема челно место на Балканскиот полуостров. Податоците ни сведочат за сочувани 155 манастири и други 90 руинирани.

Најрепрезентативните македонски манастири се создадени во времето на св. Климент и св. Наум, низ сиот среден век и во преродбата.

of the monastery Makarij was signed. The signature is in Slavic with Cyril letter, but a considerable number of old Macedonian handwritings are preserved.

In Moscow and Sankt Petersburg a lot of handwritings from the middle ages are preserved from our monastery libraries especially from XII-XIII century.

In the library of the monastery “St. Katerina” on Sinai, the oldest Slavic handwriting i.e. Sinajski psalm was found, written in Glagolic letter in XI in Ohrid or its surrounding.

The beautiful Aseman’s gospel written in glagolic letters on 158 parchment sheets today it is preserved at Vatican’ library in Rome.

Only in the libraries on Topkapy Saraj, Aja Sofia and the National library in Turkey a large number of the Macedonian redaction is preserved.

Only in the fire when the fascists attacked Belgrade in 1941 when the National library was burnt 1400 handwritings were destroyed among which with certainty a large number of old Macedonian handwritings.

The glorious literary and handwriting work from the past periods (as Dzinot said) was that solid base directed for the future written word on our spaces. In the monastery libraries, as dynamic laboratories of the

Во ранохристијанскиот период кај нас, во Македонија имаме интензивна градба на црковни светилишта - базилики во познатите центри: Стоби, Скупи, Баргала, Хераклеа, Лихнида и др. Остатоците од нивната внатрешна декорација - фреските по ѕидовите и подните мозаици, ни сведочат за високите дострели на уметничките остварувања.

Подоцна, со доаѓањето на првите македонски и сесловенски просветители, св. Климент и св. Наум во Македонија, Охрид станал центар и жариште на културата и просветата не само за македонскиот, туку и за другите словенски народи. Тука се преведувале црковни книги и биле поставени првите темели на словенската писменост. Најстарите цркви и манастири во Охрид и неговата околина всушност биле првите училишта каде што се слушал мајчиниот јазик. По бреговите на Охридското Езеро почнале да се градат многубројни цркви и манастири; долу на јужниот брег на езерото, Наум го основал манастирот „Св. Архангел“, денешен „Св. Наум“, а горе, на ридот, под Самоиловите тврдини Климент го подигнал манастирот „Св. Пантелејмон“ и со сопствена рака си изградил гробница во којашто подоцна, 916 година бил погребан.

human thoughts, that stimulation manifest was performed in the literary creation, that with centuries later will impose its importance as an instrument of science.

According to the data in Macedonia 245 monasteries existed out of which 90 were demolished and those sacral objects, where the educational, literary and economic activity was performed were the foundation movements of the progress in the middle ages. Then, with full right we can state that the sign of a word had sky in the monastery handwriting which was foundation for the overall later book production.

MACEDONIAN MONASTERIES

Тука, во Охрид, Климент и Наум го обележале патот по кој одеle нивните ученици во ширењето на писменоста по сите краишта во Македонија и воделе борба за одржување на својот народен јазик. Тие изградиле манастири кои станале црковно-духовни и културно-просветни центри и ја создале Охридската книжевна школа.

Духовната просвета што ја наследиле Климент и Наум од солунските браќа св. Кирил и Методиј, во Македонија била одржувана околу 800 години од Охридската архиепископија. Континуитетот на таа просвета не бил прекинат ни по укинувањето на оваа самостојна црковна организација во 1767 година. Духовната просвета и книжина продолжила главно во манастирите кои биле центри - жаришта на културно-просветната дејност.

Ширењето на христијанството и изградбата на манастири истовремено се одвивале и во брегалничката област за што ни сведочат и резултатите од новите археолошки истражувања.

Низ историјата во манастирите се создавале бројни вредности кои сведочеле за културното богатство, а со тоа се дополнувал и нивниот амбиент. Во таа смисла, сведочеле мноштво црковни книги: евангелија, псалтири, минеи, крстови, путири, плаштеници и др.

Macedonian monasteries are the richest our cultural treasury which is filled with a lot of frescoes, crafts, old books and handwritings. They are the representatives of the cultural inheritance of our middle age art. The Macedonian monasteries were spiritual centers, source and witnesses of the Macedonian religion. They gave light with their spirituality through the centuries. They shine even now with all their fortune and their beauty. Macedonian monasteries are inexhaustible source and challenge for the researchers and with open monastery gates they expect to discover the secret and the truth, which should be written in the cultural history of the Macedonian people.

It is evident that by the number of its monasteries Macedonia has its leading place on the Balkan Peninsula. The data witness for preserved 155 monasteries and other 90 ruined.

The most representative Macedonian monasteries are created in the time of Clement and Naoum Ohridski through the middle age and the reformation.

In the early Christian period for us in Macedonia we have intensive building of

Манастирите во Македонија претставувале голема ризница со непроценливо богатство за македонскиот народ. Тие биле светилници од каде што зрачела духовната сила и претставувале изворнадуховните вредности. Манастирите во Македонија биле книжевни центри и развивале голема преписувачка дејност. Меѓу многубројните челно место заземаат: Лесново, Лешок, Бигорски, Марков манастир, „Св. Богородица Пречиста - Кичевска“, Полошкиот манастир и др. Во нив се сочувал народниот бит, се чувале и развивале традициите и се засилувала надежта во иднината кај македонскиот народ. Влијанието на манастирите било особено значајно во периодот на долгото османлиско ропство.

Во македонските манастири масовно се развил монашкиот живот. Тоа биле учени луѓе од кои повеќето престојувале во светогорските манастири. Таму го попримиле монашкиот ред и живот; некои од нив станале иконописци и зографи, други резбари, преписувачи на книги, на папируси, некои станале подврзувачи на книги, чии дела ни сведочат и денес кои ги среќаваме во нашите манастири.

Манастирите во Македонија за време на преродбата пулсирале со нов живот и

church temples – basilica in the famous centers of Stobi, Skupi, Bargala, Heraclea, Lihnida and etc. The remaining of their internal decoration –frescos on the walls and on the floor mosaic, witness for the high accomplishments of the artistic achievements.

Later, with the arrival of the first Macedonian and Slavic educator Clement and St. Naoum to Macedonia, Ohrid became center and focus of the culture and the education not only for Macedonia, but also for the other Slavic people. Here, the church books were translated and were set the first foundations of the Slavic literacy. The oldest churches and monasteries in Ohrid and its surrounding actually were the first schools, where the mother tongue was heart. On the coast of the Ohrid lake started numerous churches and monasteries to be built; down on the South coast of the lake, Naoum founded the monastery “St. Archangel” current “St. Naoum” and upper on the hill under the Samouil’s fortress, Clement raised the monastery “St. Pantelejmon” and with his own hand built a crypt where later in 916 he was buried.

There in Ohrid, Clement and Naoum marked the path where their students walked in the process of spreading of the literacy all over Macedonia and led a battle for maintenance of their own language. They

стремеж, со нови идеи за просперитет. Се создале нови просветни центри за развој на просветното дело. Се основаат ќелијни училишта, црковни општини; еснафот здружен гради манастирски конаци, свои одаи за празници и други пригоди. Од познатите манастири излегуваат бројни учени луѓе.

Во рамките на манастирскиот комплекс имало и камбанарија, чиј глас се разнесувал по околните села, пренесувајќи ја радоста, тагата во тешките денови на ропството и гласот за непокор.

Ете, такви биле во минатото, а такви остануваат и денес македонските манастири - бисер на македонската култура, сведоци на нашето културно наследство.

Манастир „Трескавец“, Црква „Св. Богородица“

Познатиот македонски манастир „Трескавец“ со манастирската црква посветена на св. Богородица, се наоѓа на север од Марковите кули, под највисокиот врв познат како Златоврв. Иако нема прецизни податоци за тоа кога бил изграден манастирот, основањето на манастирот треба да се бара во периодот од XI до почетокот на XIV век, односно во XIII век. Први дарители на манастирот биле

built monasteries which became church spiritual and cultural educational centers and founded the Ohrid Literary School.

The spiritual education that Clement and Naoum inherited from the Thessaloniki brothers Cyril and Methodius in Macedonia was preserved for 800 years by the Ohrid archbishopric. The continuity of that education was not stopped not even with the abolishment of this independent church organization in 1767. The spiritual education and literature continued mainly in the monasteries, which were centers, focus of the cultural educational activity.

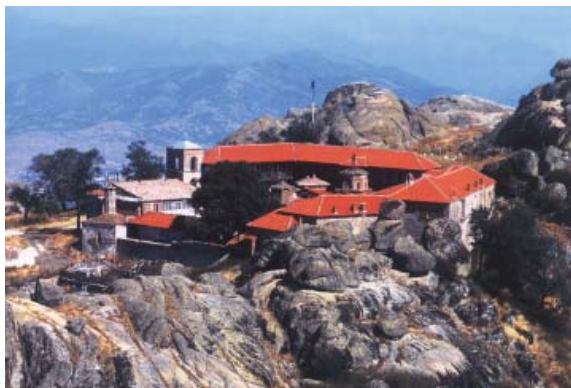
The spreading of the Christianity and building of monasteries simultaneously were in region of Bregalnica, which is proven by the result of the newest archeological researches.

Through the history of the monasteries, numerous values that testified for the cultural fortune were created and by that their ambient was fulfilled. In that connection plenty of church book gospels, psalms, menaions, crosses, putiri, platenici etc.

Monasteries in Macedonia represented a huge treasury with precious fortune for the Macedonian people. They were temples where the spiritual force shone and represented source of the spiritual values. The monasteries in Macedonia were literary

византиските цареви Андроник II (1282 - 1328) и неговиот совладар Михајло IX. Подоцна, во XIV век српскиот цар Милутин (1282 - 1321), потоа неговиот внук цар Душан и неговиот син Урош се споменуваат како донатори во повелбите што ги издал Душан. Светилиштето постоело до крајот на XIV или во почетокот на XV век, кога било разрушено со завладувањето на Турците на овие краишта. Обновувањето

**Манастир Трескавец,
црква св. Богородица**
*The monastery of Treskavec
the church of the Holy Virgin*

на манастирот се извршило во триесеттите години на XV век. Манастирот повторно бил обновен во деведесеттите години на XV век. Во осумдесеттите години на XVI век со средства на Стојан Хранчев била

centers and developed great rewriting activity. Among the numerous centers the leading place had Lesново, Lesok, Bigorski, Marko's monastery, "St. Virgin Mary– most innocent" Kicevo, Polog monastery and etc. There the national identity was preserved and the traditions developed, where the hope in the future was forced at the Macedonian people. The influence of the monasteries was especially important in the period after the long Ottoman occupation.

In the Macedonian monasteries the monk's life was greatly developed. Those were educated people who resided in the monasteries on Sveta Gora. There, they received the monk's order and life some of them became icon writers and zographs other craftsmen, rewriters of books on papyrus, some of them became binders of books, whose works testify even today and which we can find in our monasteries.

The monasteries in Macedonia during the reformation pulsed with new life and hope with new ideas for prosperity. New educational centers for development were created by the educational work. The cell schools were founded, church municipalities, the traders together built monastery shelters, their own chambers for holidays and other occasions. From the well known monasteries numerous educated people appeared.

обновена апсидата. Во XVI и XVII век како ктитори на трескавечкиот манастир се јавува фамилијата Пепиќ. Во текот на XIX век црквата била повторно возобновена.

Ова светилиште е познато како книжевен центар во кој се пишувале, препишувале и подврзувале ракописни книги. Во негова сопственост се наоѓале стотици ракописи. Купови ракописни книги се наоѓале растурени по црковните тавани. За жал, тоа драгоцено ракописно богатство систематски било уништувано. Со нив по наредба на владиката Герасим две недели се потпалувала манастирската фурна.

Во XIX век преостанатите ракописи од манастирот почнале да се разнесуваат во повеќе земји: во Русија, Бугарија, Сојузна Република Југославија, Полска и др.

За време на посетата на манастирот, во 1865 година, рускиот истражувач Антонин Капустин изјавил дека во Трескавец има само 15 ракописи. Веќе во 1900 година српскиот учен Јован Хаци - Васиљевиќ во Трескавец регистирал само 11 ракописи и педесетина фрагменти од стари книги.

Арх. Антонин ги пронашол само следните ракописи: Слова на светиот отец од 1468 година и Минеј од м. март од 1712 година.

In the frames of the monastery complex there was a drum tower whose voice was spread to the surrounding village transferring the joy, sadness in the hard days of the education and the voice for disobedience.

Monastery “Treskavec” Church “St. Virgin Mary”

The famous Macedonian monastery Treskavec with the monastery church dedicated to “St. Virgin Mary” is on the north of Marko’s tower under the highest peak known as Zlatovrv. Although, there are no precise data when the monastery was built, the foundation of the monastery should be searched in the period from the XI to the beginning of the XIV century that is XIII century. The first donors of the monastery were by the Byzantium czars Andronik II (1282-1328) and his co-ruler Mihailo IX. Later in XIV century, the Serbian czar Milutin (1282-1321), then his nephew Dusan and his son Uros are mentioned as donors in the charters that Dusan printed. The temple existed until the end of XIV century and at the beginning of XV century when it was destroyed when Turks conquered these areas. The renewal of the monastery was made in the thirtieth years of XV century. The monastery was again built in the ninetieth years of XV century. In the

И други посетители на манастирот соопштуваат дека во Трескавечкиот манастир виделе голем број на ракописи. Меѓутоа во подоцнежните периоди голем дел од овие ракописи се уништени и разнесувани во многу држави и познати библиотеки.

Трескавечкиот манастир во минатото не бил само расадник на стари ракописи туку во него постоела работилница за подврзување на тие ракописи. Во манастирот вредните раце на монасите подврзале, а со тоа и сочувале голем број на ракописи.

Манастир Зрзе со црквите „Св. Преображение“ и „Св. Никола“

Манастирот Зрзе со црквата „Св. Преображение“ или „Св. Спас“ бил познат монашки центар. Тој бил изграден на една бигорна карпа над с. Зрзе. Од средината на XIV век во црквата „Св. Преображение“ непрекинато се одвивал богат духовен живот. Околу самиот манастир биле откриени темели и од други цркви („Св. Константин и Елена“, „Св. Архангели“, „Св. Атанасиј“ и др.) за кои во науката се претпоставува дека биле манастирски скитови. Секоја обнова или доградба

eightieth years of XVI century with the means of Stojan Hranchev, the apsis was renewed. In XVI century and XVII century as builders of the Monastery on Treksavec the family Pepik appeared. In XVI century and XVII century the church was renewed again.

This temple is known as a literary center where books were written, rewritten and bound. In its ownership there were hundreds of books. Loads of handwritings were thrown on church attics. Unfortunately, the precious handwriting fortune was systematically destroyed. By the order of the bishop Gerasim, two weeks the monastery bakery was lit by them.

In XIX century the remained handwritings from the monastery started to be distributed in many countries Russia, Bulgaria, Federal Republic of Yugoslavia, Poland and etc.

During the visit of the monastery in 1865, the Russian researcher Antonin Kapustin stated that in Treskavec there were only 15 handwritings. In 1900 the Serbian researcher Jovan Hadzi Vasilevik in Treskavec registered only 11 handwritings and fifty fragments of old books.

Arch. Antonin found only the following handwritings: The Sermon of the holy father

на споменикот е наведена во неколкуте ктиторски натписи, кои во недостаток на други валидни извори за изучување на историјата на овој споменик имаат третман на своевидна архивска граѓа. Според натписот кој бил напишан во 1400 г., на поранешниот јужен влез во црквата манастирот бил подигнат од монахот Герман. Според натписот црквата „Св. Преображение“ била изградена во времето на „благочестивиот и христољубивиот самодржец на сите српски земји и Поморјето и Подунавјето, цар Стефан, со трудот и подвигот на работ божји, монахот Герман“. Монахот Герман починал за време на владеењето на цар Урош, бидејќи во записот стои: „Штом помина власта на благочестивите господари христијански, царот Стефан и син му Урош, ја зеде власта во овие земји благоверниот крал Волкашин и неговиот син крал Марко. Во нивните дни го владееја ова свето место отечество свое светопочинатиот преосвештени митрополит кир Јоан зограф и брат му јеромонахот Макарие зограф, внуци на светиот ктитор монахот Герман“, што значи во времето на Волкашин манастирот го управувале браќата Јоан и Макарија.

Во втората половина на XIV и почетокот на XV век во него живееле и твореле угледниот митрополит Јован

from 1468 and Menaoin from March from 1712.

Other visitors as well of the monastery reported that in the monastery on Treskavec they saw a large number of handwritings. But, later large number of these handwritings were destroyed and distributed in many states and famous libraries.

The monastery on Treskavec in the past was not only a center of old handwritings, but also workshop for binding of those handwritings existed in the monastery. The hardworking hand of the monks bound and by that a large number of handwritings were preserved.

The monastery Zrze with churches “St. Transfiguration” and “St. Nicolas”

The monastery Zrze with the church “St. Transfiguration” and “St. Salvation” was very famous monk center. It was built on one travertine rock above the village Zrze. From the middle of XIV century in the church “St. Transfiguration” constantly there was rich spiritual life. Around the monastery itself there were foundations from the other churches (“St. Constantine and Elena”, “St. Archangels”, “St Atanasij” and others) for

зограф и брат му јеромонахот Макарија зограф, внуци на основачот на манастирот, монахот Герман.

Со завладувањето на Османлиите нов ктитор на манастирот станал кметот Константин со неговите синови: Јаков, Калојан и Дмитар.

По смртта на кралот Марко во 1395 година во битката кај Ровин, во овие области почнал да господари великиот Амир Пајазит, кога манастирот почнал да се разорува и опустошува, така што браќата зографи Јован и Макарија не биле во состојба да го одржуваат манастирот и поради тоа „му го дадоа овој манастир, баштина своја, не на сила или од неволја, туку со свое сакање, на својот кмет Константин и на неговите деца. И Константин и неговите синови Јаков, Калојан и Дмитар се погрижија и го обновија и го заздравија за да им е во баштина“. Од натписот не може да се види кога браќата митрополитот Јован и јеромонахот Макарија му ја препуштиле грижата за манастирот на новиот ктитор Константин.

За манастирот Зрзе постојат вредни податоци и во турската архивска документација. Тие придонесуваат за разјаснување на нашите сознанија за животот на манастирот, неговата економска

which the science presumes that those were monastery skitovi. Each reconstruction or supplement of the monument is listed in several builder's titles, where due to the shortage of valid sources for the preservation of the history of this monument have the treatment of certain archive material. According to the epitaphs which were written in 1400 on the former South entrance in the church, the monastery was raised by the monk German. According to the epitaph the church "St. Transfiguration" was built in the period of the "honorable" and religious preserver of all Serbian lands and the coast and the Danube Basin czar Stefan with the labor and the heroism of the servant of God the monk German". The monk German died during the ruling of the czar Uros because in the record it was written "When the ruling of the blessed rulers of Christianity czar Stefan and his son Uros finished, the ruling of these countries took over the faithful Volkasin and his son the king Marko." During their days they ruled with this holy place temple of his own of the holy deceased reverend bishop kir Joan zograph and his brother monk Makarie zograph, the nephews of the holy builder the monk German" which meant that during Volaksin time the monastery was ruled by the brothers Joan and Makarija.

моќ. Од нив може да се види дека по смртта на Константин, манастирот бил под управа на неговиот најстар син Јаков. По смртта на Јаков, манастирот го презел на управување неговиот внук од брат, поп Јован.

Според турската архивска документација лицата Јаков, Митрофан и Јован управувале и со црквата „Св. Никола“.

Според турските извори од XVI век манастирот „Св. Спас“ се наоѓал близу до с. Зрзе, кое припаѓа кон Прилеп. Во манастирот живееле 6 свештеници: поп Јаков, поп Малесија, поп Филип, поп Герасим, Николин и Јосиф.

Во XVI век манастирот бил сосема опустошен. Околу 1535 година бил изработен нов живопис, а во првата половина на XVII век се извршило проширување на црковниот комплекс. Во 1791 година Арнаутиновот Матлија со војска се затворил во манастирот од каде ги напаѓал околните места. Поради тоа султанот испратил војска и со топови го разурнал манастирот. Последната обнова на манастирот била во XIX век.

Во минатото манастирот бил посетен од Ст. Верковиќ. Тој во таа 1853 година при посетата на манастирот нашол само една книга. Сведоштва за постоењето на словенски ракописи во овој манастир

*Манастир Зрзе,
црква св. Преображение
The monastery of Zrze,
the church of Holy Transfiguration*

In the second half of XIV century and the beginning of XV century there lived and created the respected bishop John zograph and his brother monk Makarija zograf nephews of the founder of the monastery the monk German.

With the conquest of the Ottomans the new builder of the monastery became the village mayor Constantine with his sons Jakov, Kalojan and Dmitar.

After the death of the king Marko in 1395 in the battle at Rovin in these areas started the ruling of the great Amir Pajazit when the monastery started to be robbed and destroyed, so the brother zographs were not in a situation

се наоѓаат и во писмото на Димитар Миладинов до Петар Севастијанов.

Во манастирот „Св. Преображение“ во Зрзе бил напишан ракописот: Разговор меѓу душа и тело од XV век.

Во XVII век (1616 година), еромонахот Висарион во прилепскиот манастир „Св. Преображение“ (Зрзе) напишал Службен минеј за месец февруари.

Слепчански манастир „Св. јован Претеча”

Еден од најголемите распространувачи на словенската писменост и култура во Македонија во XVI век бил манастирот „Св. Јован Продром“ во Слепче, Демирхисарско. Овој манастир е сместен на живописно место, среде густа шума, на северозапад од Битола. Кога и од кого бил основан, не е со сигурност познато. Слепченскиот манастир имал богата библиотека, во која се чувале мошне значајни македонски ракописни книги, како што се, на пример, Слепченскиот апостол од XII век, Цветниот триод од XIII век, Слепченското евангелие од XV век и други, кои несомнено влијаеле врз книжевната дејност на слепченските книжевници.

to preserve the monastery and because of this they gave “this monastery, their inheritance, not by force or in a trouble by on their own will to their village mayor Constantine and his children. Both Constantine and their sons Jakov, Kalojan and Dmitar took care and renewed and healed it so as to be their inheritance”. From the epitaph it could be seen when the brother the archbishop John and the monk Makrija left the care for the monastery to the new builder Constantine.

For the monastery Zrze there are valuable data in the Turkish documentation. They contribute for the clarification of our information for the life of the monastery, its economic power. It can be seen that after Constantine’s death the monastery was under the management of the oldest son Jakov. After Jakov’s death the monastery was taken to be managed by his nephew from his brother priest John.

According to the Turkish archive documentation the people Jakov, Mitrofan and John managed with the church “St. Nikolas” as well.

According to the Turkish sources from XVI century the monastery “St. Salvation” was close to the village Zrze, which belonged to Prilep. In the monastery 6 priests lived priest Jakov, priest Malesija, priest Philip, priest Gerasim, Nikolin and Joseph.

**Манастир Слечче ,
црква св. Јован Претеча
The monastery of Slepche,
the church of St. John the forerunner**

Слечченскиот книжевен центар бил особено развиен во XVI век, кога во него работел малку познатиот средновековен книжевник – Висарион Дебарски. Биографските податоци за овој пишувач се многу скудни. За него се знае единствено толку, колку што самиот се погрижил да остави во записите на книгите што ги препишувал. На последниот лист од Четвороевангелието на манастирот Слечче од 1548 година, пишувачот на невообичаен начин го забележал своето име, а покрај него и годината на пишувањето на ракописот.

Со полно име истиот пишувач се потпишал во ракописот Златоуст,

In XVI century the monastery was completely destroyed. Around 1535 new paintings were made and in the first half of XVII century there had been made supplement of the church complex. In 1791 the Arnaut Matlija occupied the monastery with his army and he attacked the surrounding places. That is why the sultan sent army and with cannons demolished the monastery. The last renewal was in XIX century.

In the past the monastery was visited by St. Verkovic. In that 1853 he found only one book during his visit. The witness for the existence of Slavic handwritings in this monastery are found in the letter of Dimitar Miladinov to Petar Sevastijanov.

In the monastery “St. Transfiguration” in Zrze, the handwriting was written “Dialogue between a body and a soul” from XV century.

In XVII century (1616) the monk Visarion in the monastery in Prilep “St. Transfiguration” (Zrze) wrote Official Menaion for the month February.

Monastery in Slepche, “St. John Forerunner”

One of the largest distributors of the Slavic literary and culture in Macedonia in XVI century was the monastery “St. John Prodrom” in Slepche, Demir Hisar. This

ракописот Поученија на Кирил Ерусалимски. Во записот во зборникот Златоуст пишуваат Висарион за себе дава поопширни податоци. И во еден друг ракопис - Дионисиј Ареопагит, пишуваат Висарион оставил запис кој ја содржи годината на настанувањето (1553) и местото, манастирот Продром, каде што го препишал овој ракопис.

За книжевното дело на Висарион Дебарски е особено карактеристичен не само обемот на ракописите што ги препишал, туку и нивната содржина. Покрај црковно-богословски книги, тој пишувал и книги со филолошко-догматска содржина, творби против Латините, католицизмот, филолошки творби, Небесата на Јоан Дамаскин во нов превод од XIV век, Диоптрата на Филип Монотроп, творбите на Дионисиј Ареопагит во превод на Исаија Серски до 1371 година и друго. Притоа, за Висарионовата книжевна постапка е важно да се истакне дека тој не е само обичен пишувач, туку и креативен книжевник кој внесувал свои содржини. Така, т.н. Стиховни пролози за зимската или летната половина на годината со синаксарни четива за сите светители кои се чествуваат во односниот период, Висарион Дебарски во некои случаи

monastery is situated on a picturesque place in a middle of thick wood on the North -West of Bitola.

Who built it and when it was built it can not be claimed with certainty. The monastery in Slepche had rich library where very important Macedonian handwritings were kept such as for example, Apostle of Slepche from XII century, The Floral Triode from XIII century, The Gospel of Slepche from XV century and others which undoubtedly influenced the literary activity of the writers from Slepche.

Slepche literary center was especially developed in XVI century when not so famous middle age writer Visarion Debraski worked in it. Biographical data for this writer are very poor. It is known only as much as he left by himself in the record of the books that he rewrote. On the last page of the four gospels of the Monastery Slepche from 1548, the rewriter in unusual way noted his name and beside him the year of the writing of the handwriting.

The same rewriter with full name signed the handwriting Zlatoust, the handwriting Teachings by Cyril Erusalimski. In the record for the collection Zlatoust, the writer Visarion for himself gave more data. In the handwriting Areopagit, the author Visarion left record which contains the year of creation

тематски ги проширувал, внесувајќи патерични раскази. Во Висарионовиот стиховен пролог за март–август од 1554 година е содржана најголемата збирка патерични раскази што досега е пронајдена во словенските ракописи од тој тип. Во прологот се поместени расказите: „Отец Герасим и лавот“, „За калуѓерот кој бил неправедно обвинет за кражба“, „За жената која била убиена од својот свекор“ и др.

Од големиот број ракописи што ги препишал Висарион Дебарски засега може да се зборува за триесетина ракописи, за кои со сигурност се знае дека се негови или за кои се претпоставува дека би можеле да бидат препишани од неговата рака. Овие ракописи денес во мал број се зачувани во некои места од поранешна Југославија, додека другите главно се чуваат во ракописните збирки на Р. Бугарија и Русија. Од делата кои му се припишуваат на Висарион Дебарски, се споменуваат податоци за следните:

- Богословски зборник од 1540 година;
- Дионисиј Ареопagit од 1542 година;
- Поученијана Кирил Александриски;
- Златоуст од 1548 година;
- Четириевангелие од 1548 година;
- Слепченски поменик од 1548

(1553) and the place, the monastery Prodrum, where he rewrote this handwriting.

For the literary work of Visarion Debarski it was especially characteristic not only the size of the handwritings that he rewrote, but also their content. Beside the religious and prayer books, he wrote books with philological, dogmatic content, works against Latin, Dioptra by Philip Monotrop, the works of Dionysus Areopagit in the translation of Isaiah Serski until 1371 and others. At the same time for Visaron's literary procedure, he entered his own content. Well, so called Line prologues for the winter and the summer half of the year with syncaric readings for all saints which are celebrated in certain period. Visarion Debarski in some cases thematically extended, imposing travelogues. In Visarion's line prologue for March/August from 1554 was the largest collection of travelogues that was found so far in the Slavic readings from that type. In the prologue the following stories are set: "Priest Gerasim and the lion", "For the monk who was unfairly blamed for a theft", "For the woman who was killed by her father in law", and etc..

From the large number of handwritings that Visarion Debarski rewrote so far we can only speak about thirty handwritings for which with certainty is known that are his or it was presumed that could have been rewritten

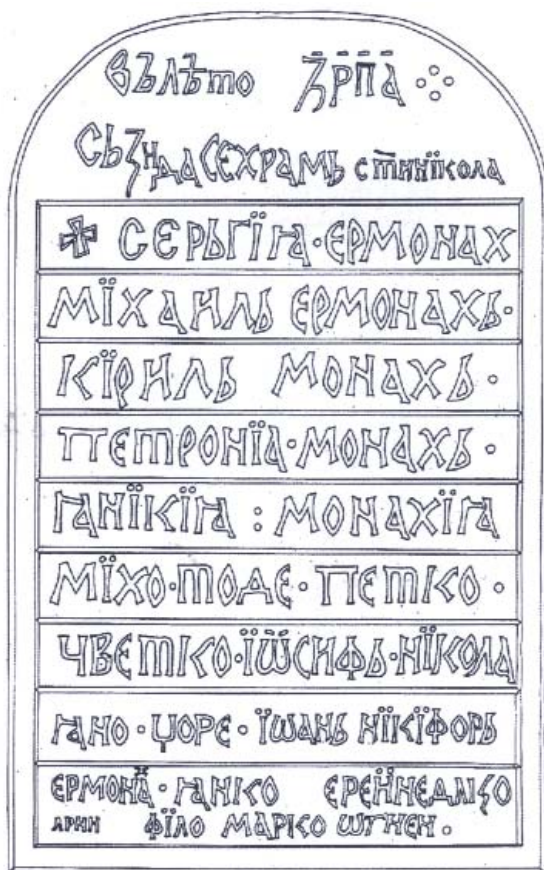
година. Наменет бил за потребите на манастирот „Свети Јован Претеча“;

- Минеј за месец јули од 1549 г.;
- Богословски зборник од средината на XVI век (околу 1544 - 1550);
- Пролог за месеците септември - февруари од 1550 година (познат уште како Висарионов пролог од средината на XVI век);
- Слепченски писмовник од 1550 година. Бил некогашна сопственост на манастирот „Св. Јован Претеча“, од каде е однесен во 1845 година;
- Пролог стишен за месеците септември - февруари од 1551 год.;
- Зборник од творби на Дионисиј Ареопагит, од 1553 год.;
- Стишен пролог за месеците март - август, од 1554 година;
- Четириевангелие од околу 1555-1560 година;
- Зборник со филозофско-богословски трактати од околу 1565 година;
- Стишен пролог за месеците септември - февруари;
- Зборник со полемички творби среде латините (Зборник од крајот на XVI век).

by his hand. These handwritings today are preserved in small number in some places of the former Yugoslavia, while the others mainly are kept in the handwriting collections of R. Bulgaria and Russia. From the works which are entitled to Visarion Debarski the data are mentioned for the following:

- Theological collection from 1540
- Dionysus Areopagit 1542
- Teachings by Cyril Aleksandrinski
- Zlatoust from 1548
- Four gospels from 1548
- Slepce reminder from 1548. He was used for the necessities of the monastery “Saint John Preteca”
- Menaion for the month July 1549
- Theological collection from the middle of XVI century (around 1544-1550)
- Prologue for the months September-February from 1550 (known as Visarion prologue from the middle of XVI century)
- Slepce grammar book from 1550. It was former ownership of the monastery “St. John Forerunner” where it was taken away in 1845
- Prologue tight for the months September-February from 1551
- Collection of works of Dionysus Areopagit from 1553
- Tight prologue for the months March-August from 1554

*Ктиторски натпис од 1672/73 г.
Builder's epitaph from 1672/73.*

Во науката, освен посочените, за ракописи излезени од перото на Висарион Дебарски со многу сигурност се сметаат и следните:

1. Минеј за месец февруари од 1546

- Four gospels from around 1555-1560
- Collection with philosophical-theological tracts around 1565
- Tight prologue for the months September- February
- Collection with polemics in the middle of the Latin people (Collection at the end of XVI century)

In the science beside the mentioned, handwritings written by the hand of Visarion Debraski with much certainty are considered to be the following: 1 Menaion for the month February from 1546, 2 Sermons from 1547, 3 Four Gospels from 1548, 4 Poems of the poems, 5 Official Menaion for the month December, 6 One page of Menaion for the month October, 7 Menaion for the month November from 1540-1550, 8 Belopolski (Nikolaski) collection from 1556, 9 Menaion for October from 1560, 10 Holiday Menaion for September-January from the middle of XVI century, 11 Collection 12 Collection with hagiography and sermons, 13 One page of Menaion for the month June 14. One page of Menaion for the month May, 15 One page of Menaion, 16 Two pages of prologue for April

Beside Visarion Debarski with literary activity at Slepce monastery was also involved his student Pahomij Slepčenski. For this writer the biographical data are very poor.

година; 2. Словеса... од 1547 година; 3. Четириевангелие од 1548 година; 4. Песна на песните; 5. Службен минеј за месец декември; 6. Еден лист од минеј за месец октомври; 7. Минеј за месец ноември од 1540-1550 година; 8. Белополски (Николашки) зборник од 1556 година; 9. Минеј за октомври од 1560 година; 10. Празничен минеј за септември - јануари од средината на XVI век; 11. Зборник; 12. Зборник со житија и слова; 13. Еден лист од минеј за месец јуни; 14. Еден лист од минеј за месец мај; 15. Еден лист од минеј; 15. Два листа од пролог за април.

Покрај Висарион Дебарски, со книжевна дејност во Слеченскиот манастир се занимавал и неговиот ученик Пахомиј Слеченски. И за овој книжевник биографските податоци се сосема скудни. Од одредени записи може да се дознае дека во почетокот работел во Слеченскиот манастир, каде ги создал повеќето свои дела, а потоа преминал во манастирите „Воисловица“ и „Св. Архангел Михаил“ (с. Росница), каде настанале уште неколку ракописи - еден Минеј, еден Пролог за летната половина на годината и еден Панегирик. Судејќи според препишаните ракописи од Пахомиј Слеченски - требник, минеј, зборник,

From certain record it can be known that at the beginning he worked in Slepce monastery where he created most of his works and then he went to the monasteries Voisilovica and St. Archangel Michael (v. Rosnica) where he made several moral handwritings – one Menaion, one prologue for the summer half of the year and one Panegirik. According to the rewritten handwriting by Pahomij Slepčanski-ritual book, Menaion, collection, prologue and etc., it can be stated that this author cherished the tradition of Slepce literary center which is mainly known by its handwriting with religious theological character. By the author Pahomij Slepčenski so far have been known the following

I. Trebnik from 1540 the handwriting was partially burnt during the Second World War

II. Menaion from 1545

III. Clerk from 1547. It contains liturgies by Vasil Veliki and John Zlatoust different prayers, apostle and evangelistic stories and other theological texts

IV. Menaion for the month June from 1546-1547. It contains services for all days of the month June and for every day he has short prologue hagiography.

V. Menaion for month June 1547

VI. Menaion from 1550. Today it is known only according to the longer record, left by the monk Pahomij;

пролог и др., може да се каже дека и овој книжевник ги негувал традициите на Слеченскиот книжевен центар, кој главно е познат по ракописи со црковно-богослужбен карактер. Од книжевникот Пахомиј Слеченски засега се познати:

I. Требник од 1540 година. Ракописот делумно бил изгорен за време на Втората светска војна;

II. Минеј од 1545 година;

III. Службеник од 1547 година. Содржи литургии од Василиј Велики и Јоан Златоуст, разни молитви, апостолски и евангелски четива и други богослужбени текстови;

IV. Минеј за месец јуни од 1546-1547 година. Содржи служби за сите денови од месец јуни, а за секој ден има и кратко проложно житие;

V. Минеј за месец јуни од 1547 година;

VI. Минеј од 1550 година. Денеска е познат само според подолгиот запис, оставен од јеромонахот Пахомиј;

VII. Пролог за месеците март - август од 1560 година;

VIII. Минеј за месец октомври од 1575 година;

IX. Панегирик од средината на XVI век. Во него се содржани само слова од познати црковни проповедници - Јоан Златоуст, Василиј Велики, Кирил Александриски,

VII. Prologue for the months March-August from 1560

VIII. Menaion for the month October from 1575

IX. Panegyric from the middle of XVI century. It contains only two sermons from the known church preachers –Joan Zlatoust, Vasili the Great, Cyril Aleksandriski, Grigorij Niski, Grigorij Bogoslov, Atanasij the great and etc.

X. Efreim Sirin. Parenesis from the middle of XVI century

This author has another collection from 1545 which was former ownership of Slepce monastery. According to the record, the handwriting was brought in 1748 by the monk Filotej, during the prior Christopher. Still whether this is a handwriting that was rewritten by the monk Pahomij Slepčenski, we can not with certainty say.

In the middle of XVI century at Slepce monastery worked the third known author from Slepce, Matej. So far three handwritings have been known which were written by his hand. Those are

I Dioptrata by Philip Monotrop from 1563

In the record on the last page by the hand of the writer Matej, it was written that the handwriting was written at the monastery Prodrom during the prior Stefan in 1563;

II Book of prophets

Григориј Ниски, Григориј Богослов, Атанасиј Велики и др.;

Х. Ефрем Сирин. Паренесис од средината на XVI век.;

На овој книжевник му се припишува уште и еден зборник од 1545 година, кој бил некогашна сопственост на Слепченскиот манастир. Според записот, ракописот бил донесен во 1748 година од јеромонах Филотеј, за време на игуменот Христофор. Сепак, дали е ова ракопис што го препишал јеромонахот Пахомиј Слепченски, не е со сигурност потврдено.

Во средината на XVI век во Слепченскиот манастир работел и третиот познат слепченски книжевник - Матеј. Досега се знае за три ракописи кои излегле од неговото перо. Тоа се:

I. Диоптрата на Филип Монотроп од 1563 година.

Во записот, на последниот лист, од раката на книжевникот Матеј е запишано дека ракописот е напишан во манастирот Продром за време на игуменот Стефан во 1563 година;

II. Книга на пророците;

III. Учително евангелие од крајот на XVI век (1563 г.).

Четвртиот познат претставник на

III Teaching gospel from the end of XVI century (1563)

The fourth known representative of Slepce literary center- monk Sisij participated in the writing of the Bible book from 1544. It contains Eightieth, (Pentateuch, Jesus Navin, Judges, Rut) and four books of the kingdoms. In this handwriting the writer Sisoj left record with secrecy which brought the scientific literature to express the opinion that the whole handwriting is worked by the monk Sisoj. Later paleographic analyses of the handwriting showed that in the work of this handwriting participated two writers – probably the youngest Sisoj who rewrote the first part of the handwriting and more experienced one Visarion Debarski whom belonged the second part of the Bible books At the same time, it should be mentioned that both writers have almost the identical handwriting which could lead to the opinion that both are educated by the same school whose creator was probably Visarion Debarski.

***Monastery library
at the monastery “St. Nicolas”
v. Slepche, Prilep***

For this monastery there are no concrete data when it was built. It exists one monument from 16th century, that is a handwriting gospel

Слепченскиот книжевен центар - инок Сисиј учествувал во пишувањето на Библиските книги од 1544 година. Содржи Осмокнижие (Петокнижие, Исус Навин, Судии, Рут) и четирите книги на Царства. Во овој ракопис книжевникот Сисој оставил запис со тајнопис кој довел во научната литература да се искаже мислење дека целиот ракопис е дело на инок Сисој. Подоцнежната палеографска анализа на ракописот покажала дека во работата над овој ракопис учествувале двајца слепченски книжевници - веројатно помладиот Сисој, кој го препишал првиот дел од ракописот, и поискусниот Висарион Дебарски, кому му припаѓа вториот дел од Библиските книги. Притоа треба да се каже дека и двајцата книжевници имаат речиси идентичен ракопис, што би можело да наведе на мисла дека и двајцата се воспитаници на иста школа, чиј создавач е, веројатно, Висарион Дебарски.

***Манастирската библиотека
при манастирот „Св. Никола“,
с. Слепче, прилепско***

За овој манастир нема конкретни податоци кога е граден. За него постои еден споменик од 16 век, тоа е ракописно евангелие, пишувано на хартија, кое се

written on a paper, which is at the National library “Cyril and Methodius” in Sofia; that book is a precious document which testifies that in the middle ages there existed literary activity.

***Манастир Слепче,
црква св. Никола (прилепско)
The monastery of Slepeche,
St. Nicholas (Prilep)***

There is another document from 17th century which testifies that in this monastery beside writing and rewriting of books, they were also bound.

Other data for the literary activity as well as for the monastery library are not known.

наоѓа во Народната библиотека „Кирил и Методиј“ во Софија; таа книга е драгоцен документ, кој сведочи дека овде во средните векови постоела книжевна активност.

Постои уште еден документ од 17 век, кој сведочи дека во овој манастир покрај пишување и препишување на книги, тие овде и се подвргувале.

Други податоци за книжеvnата активност како и манастирската библиотека не се познати.

Други манастири со манастирски библиотеки во Прилепско

Според одредени податоци може да се претпостави дека и во некои други цркви и манастири постоеле богати библиотеки за кои има извесни податоци, за постоење на библиотеки или некаква книжевна дејност. Такви манастири се: манастир „Св. Архангел“ над село Варош каде кон крајот на 19 век се пронајдени три словенски ракописни книги од 15 век.

Друг манастир е „Св. Никола - прилепец“. Манастирот е изграден на темелите на стара црква во 1870 година.

Во мариовската област постојат четири манастири и тоа: „Св. Илија“ кај селото Мелница, „Св. Димитрија

Other monasteries with the monastery libraries in Prilep region

According to the certain data it can be presumed that in some other churches and monasteries existed rich libraries for which there are certain data for existence of libraries or some literary activity. Such monasteries are the monastery: “St. Archangel” above the village Varos where towards the end of 19th century there have been found three Slavic handwritings from 15th century.

Another monastery is “St. Nikolas-from Prilep”. The monastery was built on the foundations of the old church in 1870.

In Mariovo region there have been four monasteries that is “St. Ilija” at the village Melnica, “St. Dimitrija Cebrenski”, “St. Virgin Mary” village Manastir and “St. George Poloski”. From all these monasteries it should be marked the monastery “St. Dimitrija Cebreski” which is on the west of the village Manastir. There existed a cell school where priests were educated. All priests went for Mariovo region.

At the village Zitose there is the monastery “St. Atanas”. The monastery in the middle ages was very active on the literary field.

Чебренички“, „Св. Богородица“, село Манастир и „Св. Ѓорѓи“, Полошки. Од сите овие манастири за одбележување е манастирот „Св. Димитрија Чебренички“ што се наоѓа западно од селото Манастир. Во него постоело ќелијно училиште во кое се школувале поповските кадри. Оттука излегувале сите свештеници за Мариовскиот крај.

Кај селото Житоше се наоѓа манастир „Св. Атанас“. Манастирот во средните векови бил доста активен на книжевното поле.

Сливнички манастир црква „Св. Богородица“

На падините под планината Пелистер на околу 3 километри источно од преспанското село Сливница, осамен во дивината, без манастирски и било каков живот, одолева на забот на времето Сливничкиот манастир со манастирската црква посветена на „Св. Богородица“.

Историски податоци скоро нема и еден е од ретките средновековни споменици (со исклучок на Курбиново) од овој регион кој не бил предмет на целосно истражување и проучување. Само П. Н. Миљуков ни дава основни податоци, но во поново време

Monastery church “St. Virgin Mary” at Slivnica

On the slopes under the mountain Pelister at about 3 kilometers East from the Prespa village Slivnica lonely in the wildness without monastery and any other life resists to the tooth of time the Monastery of Slivnica with the monastery church dedicated to “St. Virgin Mary”.

***Црква „Св. Богородица“
– Сливница
Church “St Virgin Mary”
-Slivnica***

The historical data are almost gone and it is one of the rare middle age monuments (with exception to Kurbinovo) of this region which was not an object of complete research and

предизвикува интерес кај научниот свет.

Единствени извори за неговата поблиска историја ни дава сочуваниот натпис испишан на западниот влез однатре. Во натписот стои дека црквата е изградена и живописана во 1607 година во времето на игуменот Јеромонах Никанур. Како дарители - ктитори во натписот се споменуваат повеќе лица од различни места на Македонија. Посебно место на овој број дарители му припаѓа на Манојло Петков од Битола.

Манастир „Св. Архангел“ - Варош

Над селото Варош, прилепско се наоѓа манастирскиот комплекс со црквата „Св. Архангел“ и старите конаци од XIX век. Денешната црква претрпела повеќе преправки, градби и доградби, почнувајќи од 11 век, па сè до последната обнова во 1861 година. Најстарите изворни податоци ни сведочат за постоењето на црквата во 11 век.

Денес црквата има форма на еднокорабна градба со нагласен источен и западен дел. Јужната фасада на западниот дел на црквата е сочувана во својот првобитен изглед, додека источниот дел од фасадата претрпел преправки. Изворноста

study. Only P.N Miljukov gave basic data, but lately it caused interest at the scientific world.

The only source for its closest history gave the well preserved epitaph written on the Western entrance inside. In the epitaph it was graved that the church was built and painted in 1607 during the time of the prior monk Nikanur. As donors-builder in the epitaph many people are mentioned with different places in Macedonia. Special place of this number of donors belongs to Manojlo Petkov from Bitola.

Monastery “St. Archangel”- Varosh

Above the village Varos Prilep there is the monastery complex with the church “St. Archangel” and the old shelter from XIX century. The current church suffered many reconstructions, buildings and supplements a starting from the 11th century until the last reconstruction in 1861. The oldest sources data testify for the distance of the church in 11th century. Today, the church has a form of simple lever building with emphasized East and Western part. The south facade on the Western part of the church was preserved in its former look, while the Eastern part of the facade suffered reconstructions. The originality of the Western facade was

на западната фасада е сочувана во долните партии, додека во горните извршена е реконструкција.

Манастир Св. Архангел – Варош
The monastery of St. Archangel – Varosh

Врз основа на сочувваните елементи од внатрешната страна западната црква првобитно имала купола, а за тоа ни сведочат сочувваните делови од арките на кои се држела куполата како и ктиторот што го држи моделот на црквата кој во западниот дел има насликано купола. Во најново време (1987) подигната е куполата. Со тоа сега е обновен првобитниот изглед на црквата.

Остатоците од фрески, кои датираат од 11 и 12 век, ни даваат можност да

preserved in down parts while in the upper there was made a reconstruction.

Due to the preserved elements of the internal side the Western church firstly had a cupola and for that testified the preserved part of the archives, where the cupola stood as well as the builder that hold the model of the church which in the Western part was painted cupola. Lately (1987) the cupola was built. By that it was renewed the first look of the church.

The remaining of the frescos which date from 11th and 12th give the possibility to conclude for the maturity of zographs from that time while there are preserved frescoes from 13th century in the Western church with painted saints – monks with whole figure and most of the compositions in the upper zones confirm the high quality of the zographs. There were illustrations for Christ's tortures for example "Christ in front of Pilate", "The path to Golgotha" and "The Descending from the cross". On the North wall it was painted the monumental figure of Archangel Michael.

In front of the church there have been set marble columns of the former doorway on one of them it has been preserved the record with Cyril letters from 996, where it was

констатираме за зрелоста на зографите од тоа време, додека сочуваните фрески од 13 век во западната црква со насликаните светци - испосници во цел раст и повеќето композиции во горните зони го потврдуваат високиот квалитет на зографите. Има и илустрации од маките Христови како на пример: „Христос пред Пилат“, „Патот на Голготата“ и „Симнувањето од крстот“. На северниот ѕид е насликана монументалната фигура на Архангел Михаил.

Пред црквата поставени се мермерни колони на некогашниот трем; на една од нив сочуван е запис со кирилско писмо (кирилски букви) од 996 година, каде што се споменува смртта на Андреа. Овој запис е втор по старост словенски натпис со кирилски букви, по натписот на надгробната плоча на Самуиловите родители од 993 година.

Манастир „Св. Илија“, село Мелница, Мариовско

На иницијатива на Стале Чешелков од село Полчиште, мариовско и со помош на целото мариовско население, во 1870 година удрени се темелите на манастирот посветен на св. Илија, а изградбата завршила по две години, во 1872 година.

mentioned the death of Andrea. This record is the second by its maturity Slavic epitaph with Cyril letters after the epitaph of the tombstone of Samoul's parents from 993.

Monastery “St. Ilija” village of Melnica, Mariovo region

***Манастир „Св. Илија“,
село Мелница, Мариовско
Monastery St. Ilija,
village of Melnica, Mariovo***

On the initiative of Stale Ceselkov from village Polciste, Mariovo region and with help of the whole Mariovo population in

За големата благодарност кон дедо Стале Чешелков, иницијатор за изградба на манастирот, месното население го прогласило за ктитор на манастирската црква и за доживотен игумен на манастирот. На барање од месното население кон зографите по нивна желба бил сликан портретот на дедо Стале Чешелков на ѕидот во манастирската црква. Бил претставен во природна големина, со бела брада, со патерица во десната рака и облечен во убава мариовска носија. Дедо Стале умрел во 1913 година, на 115 годишна возраст.

Во манастирската црква е сочуван натпис од 1872 година, каде што пишува дека со помошта на православните христијани од околните села бил изграден манастирот од мајсторот Пере Лауца.

Буковски манастир „Св. Преображение Христово“

На шест километри од Битола и над селото Буково, во еден прекрасен шумовит предел, е подигнат врз темелите на постара црква денешниот манастир „Св. Преображение Христово“. Неговата историја е мошне скудна, но сепак постојат некои податоци кои укажуваат на збиднувања во текот на 19 век. За првпат манастирот се споменува во поменикот

1870 there had been set the foundations of the monastery dedicated to “St.Ilija” and the building was finished for two years in 1872.

For the great gratitude to grandfather Stale Ceselkov the initiator for the building of the monastery, the local population proclaimed him for a builder of the monastery church and for a lifelong prior of the monastery. On the request of the local population the zographs and it was their wish as well, the portrait of grandfather Stale Ceselkov was put in the monastery church. He was represented in a natural size with white beard with stick in the right hand and dressed in beautiful Mariovo dressing. Grandfather Stale died in 1913 at the age 115.

In the monastery church there was an epitaph from 1872 where it wrote that by help of the orthodox Christians from the surrounding villages the monastery of the master Pere Lauca was built.

Bukovo monastery St. Transfiguration of Christ

On the six kilometers from Bitola and above the village Bukovo in a beautiful wood area it was raised on the foundations of the older church, the current monastery “St. Christ Transfiguration”. Its history was very poor, but still there are some data which point

на Зографскиот манастир на Света Гора (Атос).

Манастирската црква е изградена во 1837 година. Овој податок го наоѓаме на една мермерна плоча поставена над северниот влез на црквата од надворешната страна.

Во 1845 година во манастирот имало два монаха, а дваесет години подоцна (1865) во манастирот имало само еден игумен, додека во 1890 година немало ниту еден монах. Тогаш во тоа време манастирот го управувале мирјани од селото Буково.

Патеписецот архимандрит Антонин кој ги обиколувал овие краишта во своите белешки вели дека на 30 мај 1865 година ги нашол скриени книгите на таванот од црквата и тоа: четвороевангелие напишано на пергамент, пролог од месец септември, ноември и декември, минеј за месец март од 16/17 век, минеј за месец ноември и октоих печатен во 1539 година. На првата страница од минејот е запишано дека проигуменот Атанасиј на манастирот „Св. Отец“ (Кумановско) кој отишол на сожителство во манастирот „Св. Јоаким Осоговски“, поранешниот тамошен игумен ја зел и книгата минеј.

to the events during the 19th century. For the first time, the monastery was mentioned in the memory of the Zograph monastery on Sveta Gora (Athos).

In 1845 in the monastery there have been two monks and twenty years later in 1865 in the monastery there have been only one prior while in 1890 there had been no monks. At that time the monastery was managed by Mirjani from the village of Bukovo. The travel writer Antonin who formed these area in his notes said that on 30th May 1865 he found the hidden books on the attic and those were: the fourth gospel written on parchment, prologue from the month September, November and December, Menaion for the month March, from 16th and 17th century, Menaion for the month November and octoih printed in 1539. On the first page of the Menaion it was written that the former prior Atanasij of the monastery “Holy Father “(Kumanovo region) who went to live at the monastery “St. Joachim Osogovski” the former prior took the book Menaion.

In the middle of the monastery yard there is the church covered with stone plates From the former South monastery gate over which it had been written the year 1844 when it was built, today from the fenced monastery walls and the main gate it was preserved only the

Буковски манастир
св. Преображение Христово
Bukovo monastery
St. Transfiguration of Christ

На средината на манастирскиот двор е црквата покриена со камени плочи. Од некогашната јужна манастирска порта над која е испишана годината 1844 кога била изградена, денес од оградните манастирски ѕидови и главната порта е сочуван само остаток од засведената порта. Старите манастирски конаци биле изградени југозападно од црквата, а денес грубо обновени.

Во литературата се споменува дека манастирските одаи биле изградени од јужната, западната и северната страна на манастирскиот комплекс. Понатаму се вели дека поради блискоста на манастирот

vaulted gate.

The old monastery shelters were built South- West from the church and today they were roughly renewed.

In the literature it was mentioned that the monastery chambers were built from the South West and the North side of the monastery complex. Further, it was said due to the closeness of the monastery to Bitola, Bitola citizens used for it for its pure air, mountain water and the silence in the period of great heats where many families spent their vacations.

In the beginning when the monastery church was built the services were in Slavic language and the religious books with Russian redaction were used.

Monastery ***“St. Atanasie” Zurche***

On the road that leads from Demir Hisar to Krusevo it is situated the village Zurche. The monastery dedicated to “St. Atanasie Aleksandrinski” is on three kilometers above the village.

The historical data for the monastery are not preserved. It is known that the monastery church was built and painted in 1617. To the Western side of the church it was opened

со Битола, битолчани го користеле често чистиот воздух, планинската вода и тишината за време на големите горештини, каде што многу семејства овде летувале.

Во почетокот кога била изградена манастирската црква, се служело на словенски јазик и се користеле црковни книги со руска редакција.

Манастир „Св.Атанасиј“, Журче

На патот кој води од Демир Хисар до Крушево се наоѓа селото Журче. Манастирот посветен на св. Атанасиј Александриски се наоѓа на три километри над селото.

Историски податоци за манастирот не се сочувани. Познато е дека манастирската црква е подигната и живописана во 1617 година. Кон западната страна на црквата е изграден отворен трем и според натписот кој се наоѓа над западната врата, потекнува од 1622 година.

Во црквата се сочувани два натписа од кои првиот е испишан над влезната врата и од него дознаваме дека во 1617 година за време на игуменот на манастирот и јеромонахот Јосиф како ктитор се споменува името на Петко Велов од Битола. Од тој натпис се дознава дека

porch and according to the epitaph which is above the Western gate it was from 1622.

In the church there have been preserved two epitaphs: the first inscribed over the entrance gate and we found out that in 1617 during the time of the prior of the monastery and the monk Josif and as builder it was mentioned the name of Petko Velov from Bitola. From that epitaph it was found out that zography of the church started in May and finished in month August 1617.

Манастир св. Атанасиј – Журче
Monastery St. Athanasie – Zurcha

Above the great holidays there have been painted 36 half figures of saints and prophets and righteous men painted with medallions, 18 medallions on each side. On the top of the vault in the middle of the church it was painted the half figure of Jesus Christ Pantokrator and

зографисувањето на црквата отпочнала во мај, а завршило во месец август 1617 година.

Над Големите празници се насликани 36 допојасни фигури на светци-пророци и праведници насликани во медалјони, по 18 медалјони на секоја страна. На темето од сводот во наосот на црквата е допојасната фигура на Исус Христос Пантократор, а на краиштата се симболите на евангелистите: ангел (Матеј), лав (Марко), бик (Лука) и орел (Јован).

Фреските во отворениот трем кои се насликани во 1622 година се добро сочувани. Во калотата на засводениот дел е Богородица „О тебе радујетсја“ во став на Оранта. Пред себе го има Исус Христос насликан во медалјон како Христос Емануил кој со двете раце е со став на благослов. Околу Богородица се насликани ангели - херувими и по три ангела со копја во рацете. На овој дел е испишан текстот „О Тебе радујетсја...“.

Во манастирскиот комплекс се наоѓаат стари конаци, изградени најверојатно во првите децении на 19 век. Биле урнати во 1895 година, а околу 1900 година манастирот бил напoлно напуштен.

Новите конаци се изградени во поново време, по Првата светска војна и се наоѓаат во добра состојба, посебно по

at the ends the symbols of the evangelists angel (Matej), lion (Marko) bull (Luka) and eagle (John).

The frescoes in the opened porch which were painted in 1622 are very well preserved. In the sector of the vaulted part is St Mary “We joy for you” standing in Oranta. In front of her she has Jesus Christ painted in medallion as Christ Emanuil who with both hands gives a blessing. Around Virgin Mary there are painted angels- cherubs and three angels with spears. On that part it has been written the text “For you we are joyful...”.

In the monastery complex there are located old shelters built probably in the first decades of 19th century. They were demolished in 1895 and around 1900 the monastery was deserted.

The new shelters were built in modern time after the First World war and they are in good state especially after the active monk life that is going on today.

Today the monastery lives its renaissance and new operations are in plan by the monastery monks and nuns who are going to revitalize the monastery

активниот монашки живот што се одвива денес. Денес манастирот доживува своја ренесанса и на повидок се нови зафати од страна на манастирските браќа и сестри кои го ревитализираат манастирот.

*Храм
„Пресвета Богородица“
Битола*

Изградена во непосредна близина на реката Драгор и чаршијата, Богородичната црква во Битола спаѓа во типот на храмови градби кои се чести и карактеристични за XIX век. Таа е од видот на трикорабни (псевдо) базилики, со тристрана апсида на исток и тремови на трите страни, над кои се изсидани галерии. Над централниот брод е издигнат осмоаголен тамбур со повеќаголна купола во форма на луковица. Во архитектонската замисла на овој храм не е до крај спроведен само еден стил, туку оваа градба претставува една мешавина на стилови. Присутни се неокласицизмот, со елементи на барок и романтизам, што е во духот на тогашниот европски еклектицизам.

Во ризниците на црквата се чуваат неколку путири, изработени од домашни мајстори, како и една дарохранителница

*Temple
“Most Virgin Mary”
Bitola*

Built near the river Dragor and the Old Bazaar the Virgin Mary’s church in Bitola belongs to the type of temples which were frequent and characteristics for XIX century. It is of the type of three side (pseudo) basilica with three side apsis on the East and porches on the three sides over which galleries have been built. Above the central board it was raised eight angle tambour with many angles cupola in a form of a bulb. The architectural image of this temple was not executed to the end, but this building represents a mixture of styles There are present the neoclisims with elements of barok and romanticism which is the spirit of the former European eclecticism.

In the treasures of the church there have been preserved several puturi made by home master as well as a gifted storehouse of Russian origin. Several Eurosalamis – canvas with scenes from the New Testament brought by Bitola travelers who stayed in Jerusalem are preserved.

In the fund of the church there is a humble library of theological books, temple utensil

Црква св. Богородица – Битола
Church St “Virgin Mary”-Bitola

од руско потекло. Зачувани се и неколку Ерусалимски - платна со новозаветни сцени, донесени од битолските ации коишто престојувале во Ерусалим.

Во фондот на црквата има и скромна библиотека на богослужбени книги, храмов прибор и одежди, што укажува дека овој битолски храм е постојано присутен во поновата историја и секојдневието на овој град.

and cloths which point out that this Bitola temple was constantly present in the modern history and the everyday life of this city.

Црква Св. Недела Битола
Church “St. Sunday”-Bitola

Црква Св. Петар и Павле – Смилево
Church “Sts. Peter and Paul”-Smilevo

Црква Св. Богородица – Јанкоец
Church “St. Virgin Mary”-Jankoeц

Св. Ѓорѓи - Курбиново
Church “St. George” -Kurbinovo

“St. Christopher” v.Krstoar

It is one of the most exemplary monasteries of this part on the slopes on “Baba mountain”. It can be reached through v. Krstoar, through village Bukovo or through Kisela Voda in the condition is the road which leads through village Krstoar. The monastery is on 790m a.s.l.

It is on 1-2 km distance from Krstoar and Bukovo.

“Sts. Peter and Paul” v.Smilevo

The monastery is on 1220 m a.s.l deep in beech wood. It can be reached by forest path which on 1,5-2 km in front of Smilevo and then you turn on the right side. You can also take the path through the village Smilevo.

The monastery church was raised in 1863.

“St. George” v.Paralovo

The monastery St George is on 990 m.a.s.l on the mountains of the Eastern side of Pelagonia valley. It can be reached through Bitola, though Novaci then to v.Biljanik and v.Paralovo. From v.Paralovo the monastery has a path which can be passed for about 30 minutes walking or with all terrain vehicles.

The church with the drum tower are

„Св. Христофор“ - с. Крстоар

Тој е еден од попримерните манастири на овој дел од падините на Баба Планина. До него може да се дојде преку с. Крстоар, преку с. Буково или преку Кисела Вода. Во најдобра состојба е патот којшто води преку с. Крстоар. Манастирот се наоѓа на 790 м.н.в. Оддалечен е од Крстоар и Буково на 1-2 км.

„Св. Петар и Павле“ - с. Смилево

Манастирот се наоѓа на 1220 м.н.в., длабоко во букова шума. До него се доаѓа по шумски пат, кој на 1,5 до 2 км пред Смилево врти вдесно. Може да се оди и преку с. Смилево.

Манастирската црква е подигната во 1863 година.

„Св. Ѓорѓија“ - с. Паралово

Манастирот „Св. Ѓорѓија“ се наоѓа на 990 м.н.в. на планините од источната страна на Пелагониската Низина. До него се доаѓа од Битола преку с. Новаци, потоа до с. Билјаник и с. Паралово. Од с. Паралово до манастирот има патче кое може да се помине за околу 30 минути пешачење или со теренско возило.

separated from the monastery chambers with a wall. The chambers are connected with enclosed porch and near there are some assistant rooms.

From the monastery you can see the largest part of Pelagonia valley and opposite it is the Baba mountain.

“St. George” v. Velusina

The monastery is on 770m.a.sl. on the slopes of mountain Baba. You can reach it through village Velusina which is on 1-2 km distance.

The monastery church with the drum tower is under protection of The Law for historical monuments and they are in relatively good state. Opposite to the monastery are other assistant rooms which in 1972 were almost ruined.

St. Ana”-v. Maloviste

The monastery is on 1410 m.as.l under the peak of Pelister and on 2-3 km above Maloviste. The village is on 5 km distance from the road Bitola-Resen. The road is separated at v.Kazani.

The old beech wood hides in itself the monastery chambers and the church. Those due to the configuration of the land are distant

Црквата со камбанаријата се одделени од манастирските одаи со авлија. Одаите се поврзани со чардак, а во близината има и помошни простории. Од манастирот се гледа голем дел на Пелагониската Низина и спроти него Баба Планина.

„Св. Ѓорѓија“ - с. Велушина

Манастирот се наоѓа на 770 м.н.в. на падините на Баба Планина. До него се доаѓа преку с. Велушина, од кое е оддалечен 1-2 км. Манастирската црква со камбанаријата се под заштита на Законот за историски споменици и се наоѓаат во релативно добра состојба, за разлика од манастирските и другите помошни простории, коишто во 1972 год. беа скоро урнати.

„Св. Ана“ - с. Маловиште

Манастирот се наоѓа на 1410 м.н.в. под врвот Пелистер, а на 2-3 км над с. Маловиште. Селото е оддалечено 5 км од патот Битола - Ресен. Патот се одделува кај с. Кажани.

Старата букова шума ги крие во себе манастирските одаи и црквата. Тие, поради конфигурацијата на земјиштето, се оддалечени една од друга на 300-400 м.

one from the other 300-400m

“St.Ilija” -v.Rotino

This monastery, after the renewal of the building, dates from modern time. It is on 1 km from the closest upper house of v.Rotino on 1070m.a.sl. You can come to Rotino by turning from the road Bitola- Resen at the locality Prevalec and to the monastery you could easily reach by path through the pleasant oak wood. The monastery is situated in the wood itself.

It is characteristic for the external appearance the union of the church and the monastery chambers. You can even say that the same are under one roof.

“St.Ilija” –v. Krklino

On the road Bitola- Prilep at the exit of Bitola on the left side on the high hills you can already see the white painted monastery of Krklino with the church “St.Ilija”.

The monastery is on the peak itself above the hill of v.Krklino on 820 m.a b.s l You can see the largest part of Pelagonia valley.

„Св. Илија“ - с. Ротино

Овој манастир, по своето обновување на градбата, датира од поново време. Се наоѓа на околу 1 км од најгорната кука на с. Ротино, на 1070 м.н.в. До с. Ротино се доаѓа со скршнување од патот Битола - Ресен кај месноста Превалец, а до манастирот лесно се пристигнува по патче низ пријатната, дабова шумичка. Во неа се наоѓа и самиот манастир.

Карактеристично за надворешниот изглед на манастирот е слепеноста во една целина на црквата и манастирските одаи; дури може да се рече дека истите се под еден покрив.

„Св. Илија“ - с. Крклино

На патот Битола - Прилеп, веќе при излезот од Битола, на левата страна, на високите ридови се гледа белобојадисаниот крклински манастир, со црквата „Св. Илија“.

Манастирот се наоѓа на самиот врв на ридот над с. Крклино, на 820 м.н.в. Оттаму се простира глетка на поголем дел од Пелагониската Рамнина.

“St. George” –v.Kurbinovo

The monastery church St.George is above the v.Kurbinovo. You can reach Kurbinovo by the road which leads though v.Ljubojno with turning to the East at the v.Asamati.

From the conservation works made in 1958/59, it was concluded that the monastery church was built and painted in 1191. Certain frescoes are numbered among the most beautiful from that time on these spaces.

St. Virgin Mary-v.Jankovec

The monastery was built on 1 km from the Western side of Jankovec. You can reach the monastery very easily. From Jankovec to the monastery there is easily approaching road.

The monastery is fenced with a wall on which both sides there are seven chambers for residence. The monastery chambers are preserved in pretty good condition The drum tower is above the entrance gate, so the gate is at the same time interesting drum tower.

The monastery church was renewed in 1857.

„Св. Ѓорѓија“ - с. Курбиново

Манастирската црква „Св. Ѓорѓија“ се наоѓа над с. Курбиново. До с. Курбиново се доаѓа по патот што води кон с. Љубојно, со скршнување кон исток кај с. Асамати.

Од конзерваторските работи извршени во 1958/59 година констатирано е дека манастирската црква е подигната и живописана во 1191 година. Поедини фрески се вбројуваат меѓу најубавите од тоа време на овие простори.

„Св. Богородица“, с. Јанковец

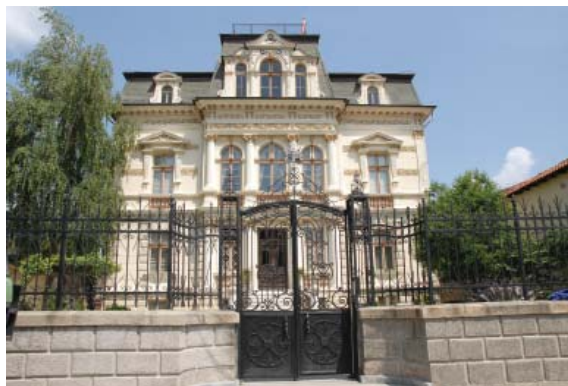
Манастирот е изграден на околу 1 км од западната страна на Јанковец. До него многу лесно се доаѓа. Од Јанковец до манастирот има лесно пристапен па

Манастирот е заграден со авлија, на чии две страни има седум одаи за престојување. Манастирските простории се сочувани во прилично добра состојба. Камбаната се наоѓа над влезната порта, така што велзот истовремено е и интересна камбанарија.

Манастирската црква е обновена во 1857 година.

Metropolitan's residence library “St John Bogoslov” Bitola

In far 1992, on the twentieth of January on the holiday “Synod of St. John the baptizer” at the Holy archbishop’s residence of Prespa-Pelagonia eparchy it was blessed and officially opened the Metropolitan’s residence library “St. John the baptizer”. The library is situated in the basement rooms of the building of the archbishop’s residence. It was set by all librarian standards .The books are with call numbers, cataloged and systematized. The catalogue card are set by alphabetical order in card catalogs and the books are set in wooden cupboards.

***Митрополијата во Битола
Metropolitan's residence in Bitola***

Митрополитска библиотека „Св. Јован Богослов“ – Битола.

Во дамнешната 1992 година, на дваесетти јануари, на празникот Собор на Свети Јован Крстител, во Светата митрополија на Преспанско - пелагониската епархија беше осветена и свечено отворена Митрополитската библиотека „Св. Јован Богослов“. Библиотеката е сместена во подрумските простории од зградата на митрополијата. Средена е по сите библиотечни стандарди. Книгите се сигнирани, каталогизирани и систематизирани. Каталогските картончиња се азбучно подредени во картотеки, а книгите се сместени во дрвени шкафови.

Забележан е податокот дека во 1995 година фондот на оваа библиотека изнесувал над 3 500 публикации (монографски публикации - 3 596, периодични публикации (наслови) – 91). Денес библиотечниот фонд се движи од околу 8 000 наслови, и тоа се опфатени изданија од областа на филозофијата, психологијата, белетристиката, медицината, а најголем дел се изданија од областа на теологијата. Библиотеката располага и со триесетина стари црковни книги. Во рамките на

It was noted the data that in 1995 the fund of this library was over 3500 publications (monographic publications – 3596, periodicals (titles) -91). Today the librarian fund is 8000 titles covered with the publications the area of philosophy, psychology, belletristic, medicine and from the largest number of the publications from the area of the theology. The library has on its disposal about thirty old church books. In the frames of the Archbishop's residence library the magazines Vistina (first number 1991 magazine of the Prespa –Pelagonia eparchy) and Pelagonitisa (first number 1996 magazine for orthodox religion, spiritual culture, education and art are published . The library has 650 members.

***Црква Св. Димитрија – Битола
Church “St. Dimitrija”- Bitola***

Митрополиската библиотека се издаваат списанијата „Вистина“ (прв број 1991 г., Гласник на Преспанско-пелагониската епархија) и „Пелагонитиса“ (прв број 1996 г., списание за православна вера, духовна култура, образование и уметност). Библиотеката брои 650 членови.

Библиотеки постојат и во други цркви во Битола. Библиотеката во црквата „Св. Великомаченик Димитриј“ е сместена во административната зграда и располага со богат фонд црковни книги, белетристика и периодика кои се напишани на повеќе јазици. Најстарата црковна книга датира од 1817 година. Во Црквата „Рождество на Пресвета Богородица“ непостои просторија за класична библиотека за сместување на библиотечниот фонд. Книгите се сместени во олтарот и певницата. Црквата располага со над стотина вредни црковни книги кои се користат во Богослужбата. Најстарата потекнува од 1838 година. Црквата „Св. Недела“ не располага со класичен библиотечен простор, дел од книжниот фонд е сместен во олтарот, певницата и канцеларискиот простор, а има фонд од околу 150 книги кои се користат претежно за богослужба.

Libraries exist in other churches in Bitola. In the church “St. Great martyr Dimitrij” is situated in the administrative building and it has rich fund of religious books belletristic and periodicals which were written in many languages. The oldest religious book dates from 1817. In the Church the “Birth of the Most holy- Virgin Mary” there is no separate room for a classical library for placement of the librarian fund. The books are situated in the altar and the choir. The church has over hundred valuable religious books which are used in the religious service. The oldest is from 1838. The church “St. Sunday” does not have classical librarian space. Part of the librarian fund is situated in the altar, the choir and the office space and it has a fund of 150 books which are used mainly for religious service.

ПОГОВОР

Сето ова, е само дел од почетокот, со стапнувањето на Св. Апостол Павле на оваа Библиска земја – Македонија, благословувајќи ја, за таа да може да го благослови и дарува целиот свет со писменост, љубов и разбирање, дека оставштвината треба да ги научи сите, дека она во нејзе е за секој, ако неговата душа е чиста.

Се напишале и ќе се напишат уште илјадници книги и никој не ќе може да ги уништи ниту крадејќи ги, ниту палејќи ги, ниту криејќи ги, зошто зборовите не живеат само на хартија, туку во душата и срцето на оној кој тоа го создавал и му ги подарил со чист образ да ги направи сите други души околу него возљубени од Господа.

И ние нема тука да застанеме. Секое ново откритие во нашето истражување ќе го внесеме и ќе го прошириме ова издание, затоа што нашата цел овде не завршува, туку ќе трае, се додека можеме тоа да го правиме.

Од Авторите

EPILOGUE

All this, it is just a part of the beginning, with the arrival of St. Apostle Paul on this holy land-Macedonia giving his blessing, so that it could bless and gift to the world literacy, love and understanding, that inheritance should teach everyone, that what is inside, it is for anyone whose soul is purified.

Thousand of books have been written and will be written and no one will be able to destroy them nor by stealing, burning nor hiding because the words do not live only on paper, but in the soul and heart of the one who created and gifted them with purified face, so as to make the other souls around him loved by God.

And we will not stop here. Each new discovery in our research we will add and we will extend our research, as our aim does not end here, it will last, as long as we are able to do that.

From the Authors

БИБЛИОГРАФИЈА

1. Димевски, Славко, Црковна историја на македонскиот народ. Скопје, 1965
2. Димевски, Славко, Историја на Македонската православна црква. Скопје, 1989
3. Михаил, митрополит повардарски, Нашето свето православие. Скопје, 1990
4. Георгиевски, Михајло, Манастирските библиотеки и читалишта во Македонија до 1912 година. Скопје, 1975
5. Корнаков, Димитар, Македонски манастири. Скопје, 2009
6. Георгиевски, Михајло, Културно-просветната и политичката улога на библиотекарството во Вардарска Македонија меѓу двете светски војни. Скопје, 1989
7. Велев, Илија, Преглед на средновековни цркви и манастири во Македонија. Скопје, 1990
8. Миловска, Добрила, Ракописната традиција во македонските цркви и манастири. Скопје, 2007
9. Ракописното наследство на Македонија: Зборник на прилози од трибината одржана на 24 јуни 1998 година. Скопје, 1998
10. Македонски духовни конаци. Скопје, 2002
11. Библиотекарството во Битола и

BIBLIOGRAPHY

1. Dimevski, Slavko, Church History of the Macedonian people, Skopje, 1965
2. Dimevski, Slavko, The History of the Macedonian Orthodox Church, Skopje 1989
3. Michael archbishop of Vardar region, Our Holy Orthodox religion, Skopje 1990
4. Georgievski, Mihajlo, The Monastery Libraries and Reading Halls in Macedonia until 1912, Skopje 1975
5. Kornakov, Dimitar, Macedonian monasteries, Skopje, 2009
6. Georgievski, Mihajlo, Cultural-educational and political role of the librarianship in Vardar Macedonia between the Two World Wars, Skopje, 1990
7. Velev, Ilija, Review of the middle age churches and monasteries in Macedonia, Skopje, 1990
8. Milovska, Dobrila, The Handwriting tradition in the Macedonian churches and monasteries, Skopje 2007
9. Handwriting inheritance of Macedonia, Collection of enclosures from the tribune held on 24 June 1998, Skopje 1998
10. Macedonian spiritual shelters, Skopje 2002
11. Librarianship in Bitola and the region of Bitola, Collection of materials from the National Assembly held on 6th and 7th

- Битолско: Зборник на материјали од Научниот собир одржан на 6 и 7 декември, 1994 година. Битола, 1995
12. Стефановска, Анета; Ѓоргиевски, Науме, Библиотеките во Битола. Битола, 2009
 13. Почит кон свети Кирил Солунски: Десетте поколенија на светикириловиот гроб во Рим. Скопје, 1979
 14. Георгиевски, Михајло, Македонското книжевно наследство од XI до XVIII век: Преглед. Скопје, 1979
 15. Миловска, Добрила, Древни ризници: Ракописната традиција во македонските цркви и манастири. Скопје, 2009
 16. Лозаноски, Ванѓелко, Слеченскиот книжевно-уметнички центар. Битола, 1987
 17. Документи за оштетувањата и грабежите на црквите и манастирите на територијата на Македонија во Првата светска војна. Битола, 1985
 18. Мојсов, Кирил, Информатор за манастирите во Преспанско-битолската епархија. Битола, 1993
 19. Михајловски, Роберт, Храм „Пресвета Богородица“ – Битола, Македонска православна црква – епархија Преспанско-битолска. Битола, 1994
 20. Илиевски, Доне, Автокефалноста на Македонската православна црква. Скопје, 1972
 - December 1994 in Bitola, 1995
 12. Stefanovska, Aneta, The Libraries in Bitola .Bitola, 2009
 13. Respect towards Saint Cyril of Thessaloniki- Tenth generations of the Saint Cyril tomb in Rome, Skopje, 1979
 14. Georgievski, Mihajlo, Macedonian literary inheritance from XI to XVIII century, Review, Skopje, 1979
 15. Milovska, Dobrila, Ancient treasures The handwriting tradition in the Macedonian churches and monasteries, Skopje, 2009
 16. Lozanoski, Vangelko, The Slepche literary artistic center, Bitola, 1987
 17. The documents for the damages and robberies of the churches and the monasteries on the territory of Macedonia in the First World war, 1985
 - 18 . Mojsov, Cyril, Informatory for the monasteries in the Prespa- Bitola eparchy Bitola, 1993
 19. Mihajlovski, Robert, Temple “Holy Virgin Mary” Bitola, Macedonian orthodox church, Bitola, 1994
 20. Ilievski, Done, The autocephaly of the Macedonian orthodox church, Skopje, 1972
 21. Belcovski, Jovan, The historical bases for the autocephaly of the Macedonian Orthodox church, Skopje, 1990
 22. Polenakovik, Haralampie, In the dawns of the Slavic literacy, Skopje, 1973

21. Белчовски, Јован, Историските основи за автокефалноста на Македонската православна црква. Скопје, 1990
22. Поленаковиќ, Харалампие, Во мугрите на словенската писменост. Скопје, 1973
23. Стојчевска-Антиќ, Вера, Свети Наум Охридски. Скопје, 1997
23. Stojcevska –Antik, Vera, Saint Naum Ohridski, Skopje, 1997

За Авторите / *About Authors*

**Анета
Стефановска**

*Aneta
Stefanovska*

Анета Стефановска е родена 1959г. во Битола. Средно и високо образование, Правен факултет - правосудна насока, заврши (1982 год.) во Битола, а правосудниот испит го положи 1995 г. во Скопје. Заради високиот просек, веднаш се запиша на постдипломски студии по граѓанско право (семејно - правни односи) во Скопје. Го владее англискиот јазик. Во 1984 г. се вработи како дипломиран правник - секретар во ОУ „Св. Кирил и Методиј” – Битола, за да во 2000 г. биде менувана за в.д. директор во Националната установа - универзитетска библиотека

AnetaStefanovska was born in 1959 in Bitola. She finished her secondary and higher education, Faculty of Law - judiciary department in 1982 in Bitola and she passed the qualifying examination for judges in 1995 in Skopje. As she achieved high grade point average she immediately enrolled at the post graduate studies of citizen's law (family - legal relations) in Skopje. She speaks English language.

In 1984 she was employed as graduated lawyer - secretary at ES "St. Cyril and Methodius" – Bitola and in 2000 she was appointed for an acting director at the

„Св. Климент Охридски“ – Битола. Таа функција ја извршуваше до 08.01.2003 год. кога беше разрешена.

Од јуни 2006 г. е избрана за Пратеник во Собранието на Р. Македонија и е член на Законодавно - правната комисија, Комисијата за култура, Комитетот за односи меѓу заедниците и заменик член на Мандатно - имунитетската комисија и Комисијата за државна безбедност при Собранието на Р. Македонија.

Член е на парламентарната делегација со Јапонија, Луксембург, Португалија и Романија.

Членува и е во Претседателството на Друштвото на правници, Друштвото на архивските работници во Битола, Управниот одбор во ОУ „КолеКанински“ - Битола и др. Учествоваше во повеќе проекти: Компјутерско - научно - информативен - истражувачки - центар (КНИИЦ), каде беше носител на проектот и претседател на Управниот одбор; координатор на проектот „Компјутерско образование за почетници“; меѓународни проекти за соработка со Москва, Бугарија и Хрватска и др. Учествоваше на Светскиот конгрес IFLA во Милано, Италија.

Има напишано и објавено повеќе трудови од областа на библиотекарството, а автор и уредник е на повеќе значајни

Home and University Library ”St Clement Ohridski”- Bitola. She was on that post until 08.01.2003 when was released. From June 2006 she was elected for a member of parliament of R. Macedonia and she is a member of the legislative - legal commission, Commission of culture, The Commission for relations between the communities and the vice member of the mandatory - immunity commission and the Commission of state security at the Macedonian Parliament. She is a member of the parliament delegation with Japan, Luxembourg, Portugal and Romania.

She is a member and part of the Presidentship of the Lawyers’ Association, The Association of Archive Workers in Bitola, the management board at ES ”KoleKaniński” Bitola and etc. She participated in many projects: computer, scientific informative, reserach center (CSIRC) where she was one of the holders of the project and president of the Management board, coordinator of the project Computer education for begginers, internal projects for cooperation with Moscow, Bulgaria, Croatia and etc. She has participated on the World Library and Information Congress IFLA in Milan, Italy.

She has written and published many articles from the field of the librarianship and she is the author and editor of many important works: ”Distinguished people for Bitola”

дела: „Значајни личности за Битола“ (автор); „Значајни личности за Битола - писатели“ (автор); „Песни: од ракопис до книга“ (уредник); „Раскази и народни песни: од ракопис до книга“ (уредник); „Библиотеките во Битола“ и др.

Во 2002 година со одлука на Управниот одбор и беше доделено стручно звање виш библиотекар, кое е на ранг на магистер во областа на библиотекарството.

Добитник е на награда за најдобар и најхуман директор во културата од Здруженијата на хуманитарни организации на Р. Македонија (2001 год.); награда „Златно сонце“ од USAID за КНИИЦ, како најдобар проект на годината, награда за особен придонес во библиотекарската дејност (2009 год.)

Како пратеник во Собранието на Р. Македонија дава особено голем придонес во областа на културата и библиотекарската дејност, каде има видливи резултати.

(author), ”Distinguished people for Bitola writers” (author), ”Poems: from handwriting to a book”, (editor), ”Stories and national poems: from handwriting to a book” (editor), “The libraries in Bitola” and etc.

In 2002 by the decision of the management board she was awarded with the title higher librarian which is on the level of Master on the field of the librarianship. She was awarded for the best and most human director in the culture by the Association of humanitarian organizations of R. Macedonia (2001), the award ”Golden sun” by USAID for CSIRC as the best project of the year, award for special contribution in the librarian activity (2009).

As a member of the Parliament of R. Macedonia she gives special contribution on the field of the culture and the librarian activity.

Науме Ѓорѓиевски

Naume Gorgievski

Науме Ѓорѓиевски е роден во 1956 година. Основно и средно образование заврши во Битола, а Филозофски факултет, група Историја на уметноста со археологија, заврши на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје.

Од 1986 година вработен е во Националната установа–Универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“ – Битола, кадешто помина низ сите библиотечни процеси, така што во 1997 година се здоби со звањето виш библиотекар.

Сезанимава со научна работа, предсе од областа на библиотекарството и има објавено и повеќе трудови: „Книгата и нејзиното место во културниот живот на исламскиот свет во Битола“, „Манастирските библиотеки во Битола и Битолско“, „Турските библиотеки во

Naume Gorgievski was born in 1956. He finished elementary and secondary education in Bitola and he graduated at the Faculty of Philosophy, department of History of art with archeology at the University “St. Cyril and Methodius” - in Skopje.

He has been employed at the National Institution - University Library “St. Clement Ohridski” from 1986 where he passed all the librarian processes, so in 1997 he was awarded with the title of higher librarian.

He is involved with research work primarily from the field of the librarianship and he has published many articles on such topics: “The book and its place in the culture life of Islam world in Bitola”, “Monastery libraries in Bitola and its region”, “Turkish libraries in Bitola”. He is the author of the following works: “Bitola through the centuries

Битола“ и др.

Автор е на следните дела: „Битола низ вековите - Библиографија на монографски публикации“, „ВанчоНиколески – од ракопис до книга“, „ВанчоНиколески - раскази и народни песни“, „Библиотеките во Битола“ и др. Има учествувано во следните проекти: Компјутерско - образовниот центар од фондацијата ЛуисБергер (2002), проектот “Битола низ вековите“ (библиографија), „Збогатување со нови книги од Родокрајниот оддел“, „Битолско книжевно наследство“ - проект одобрен од Министерството за култура на Р. Македонија и др.

Во 2002 година е прогласен за библиотекар на годината на Р. Македонија од издавачите на Р. Македонија. Добитник е наградата „4 Ноември“ со трудот „Печалбарството и издаваштвото во Битола“, заеднички труд од повеќе автори. Моментално ја извршува функцијата директор на НУУБ „Св. Климент Охридски“, Битола.

– bibliography of monographic publications”, “VancoNikoleski - from a handwriting to a book”, “VancoNikoleski – stories and national poems”, “The libraries in Bitola” and etc. He participated at the following projects: Computer - educational center of the foundation Luis Berger (2002), project “Bitola through the centuries” (bibliography), Enrichment with new books from the patriotic departments, “Bitola literary inheritance” project approved by the Ministry of Culture of Macedonia and etc.

In 2002 he was proclaimed for a librarian of the year in R. Macedonia by the editors of R. Macedonia. He was awarded by the award “4 November” for the article “The migration and the editorship in Bitola”, joined article by many authors.

At the moment he is on the post director at NUUB “St. Clement Ohridski”, Bitola

Автори:
Анета Стефановска
Науме Ѓоргиевски

Authors
Aneta Stefanovska
Naume Gorgievski

Превод на англиски јазик:
Агенција за преводи
„Филип М“ Битола
М-р Весна Милевска

Translation in English language
Translation Services Agency
“Philip M” Bitola
M.A Vesna Milevska

Дизајн и Подготви за печат:
Иванчо Стефановски Горјанин

Design and pre-press:
Ivancho Stefanovsky Goryanin

Дел од фотоматеријалот е користен од
соодветниот фонд при НУ „Завод и музеј“
- Битола

Part of the photo material was used
From the corresponding fund at NU
”Institute and Museum”-Bitola

Печати:
АД „Киро Дандаро“ – Битола

Printed by
AD “Kiro Dandarо” - Bitola

Тираж:
400

Press run
400

Битола, 2010

Bitola, 2010

*Книгата е финансирана од
Министерството за култура
на Република Македонија*

*The book is financed by
the Ministry of Culture,
of the Republic of Macedonia*

